

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA

ROZVOJ TVŮRČÍHO PSANÍ ŽÁKŮ NA 2. STUPNI ZŠ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

ELIŠKA KUDLÁČKOVÁ

*Český jazyk se zaměřením na vzdělávání,
Výchova ke zdraví se zaměřením na vzdělávání*

Vedoucí práce: Mgr. Růžena Písková, Ph.D.

Plzeň, 2023

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni dne

.....
vlastnoruční podpis

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych poděkovala vedoucí mé práce Mgr. Růženě Pískové, Ph.D., za podporu při psaní a cenné rady.

Dále bych ráda poděkovala MgA. Renému Nekudovi, který mi poskytl cenné informace o zpracovávaném tématu.

OBSAH

ÚVOD.....	3
METODIKA.....	4
1 TVOŘIVOST.....	5
2 TVŮRČÍ ČINNOST.....	7
3 TVŮRČÍ PSANÍ.....	10
4 TECHNIKY TVŮRČÍHO PSANÍ.....	12
4.1 VOLNÉ ASOCIACE.....	15
4.2 AUTOMATICKÉ PSANÍ.....	15
4.3 PSANÍ V TEMPU.....	15
4.4 IMAGINATIVNÍ PSANÍ.....	16
4.5 CLUSTERING.....	16
4.6 KOLÁŽE.....	17
5 TVŮRČÍ PSANÍ V LITERÁRNÍ VÝCHOVĚ.....	18
5.1 PEDAGOGICKÁ KOMUNIKACE.....	19
6 TVŮRČÍ ANALÝZA A INTERPRETACE BÁSNÍ.....	21
6.1 OTÁZKY.....	21
6.2 ILUSTRACE.....	21
6.3 PŘEVYPRÁVĚNÍ BÁSNĚ DO PROZAICKÉHO PŘÍBĚHU.....	21
6.4 MYŠLENKOVÁ MAPA.....	22
6.5 INTERPRETAČNÍ ESEJ.....	23
6.6 VZÁJEMNÉ HODNOCENÍ.....	23
7 TVŮRČÍ PSANÍ V UČEBNÍCH.....	24
7.1 TYPY POKLÁDANÝCH OTÁZEK.....	25
7.2 ILUSTRACE.....	28
7.3 FORMY PŘEVYPRÁVĚNÍ BÁSNÍ DO PROZAICKÝCH PŘÍBĚHŮ.....	30
7.4 MYŠLENKOVÉ MAPY.....	30
7.5 PSANÍ ESEJÍ.....	31
7.6 HODNOCENÍ.....	38
8 VLASTNÍ SADA AKTIVIT K ROZVOJI TVŮRČÍHO PSANÍ.....	40
8.1 METODICKÝ NÁVRH OBSAHU DÍLNY TVŮRČÍHO PSANÍ.....	40
8.1.1 Základní struktura příběhů.....	40
8.1.2 Postavy.....	42
8.1.3 Dialogy a monology.....	43
8.1.4 Popisy.....	45
8.2 FORMY PŘEVYPRÁVĚNÍ BÁSNÍ DO PROZAICKÝCH PŘÍBĚHŮ.....	46
8.2.1 Úkol č. 1: Vyberte si jednu báseň a převyprávějte ji do prozaického příběhu.....	46
8.2.2 Úkol č. 2: Přebásněte prozaický příběh.....	47
8.3 MYŠLENKOVÉ MAPY.....	48
8.3.1 Úkol č. 1: Vytvořte myšlenkovou mapu k příběhu na určité téma. Příběh následně napište.....	48
8.3.2 Úkol č. 2: Vytvořte myšlenkovou mapu, která bude sloužit jako osnova k seminární práci.....	48
9 KURZY TVŮRČÍHO PSANÍ PRO DĚTI.....	50
9.1 KURZY Z OBÝVÁKU.....	50
9.2 TVŮRČÍ PSANÍ PRO DĚTI OD DIVADLA GONG.....	51
9.3 KURZ TVŮRČÍHO PSANÍ PRO ZAČÍNÁJÍCÍ SPISOVATELE OD RICHARDA SKOLKA.....	51
9.4 ONLINE KURZ TVŮRČÍHO PSANÍ OD MARKÉTY DOČEKALOVÉ.....	51
9.5 MALÝ KURZ TVŮRČÍHO PSANÍ OD MGA. RENÉHO NEKUDY.....	51

10 PUBLIKACE PRO DĚTI SLOUŽÍCÍ K ROZVOJI TVŮRČÍHO PSANÍ	52
10.1 FANTASTICKÉ PSANÍ – KLÁRA SMOLÍKOVÁ.....	52
10.2 VSTUPE DO LITERÁRNÍHO DOUPĚTE – KLÁRA SMOLÍKOVÁ.....	53
10.3 TVŮRČÍ PSANÍ PRO MALÉ SPISOVATELE A SPISOVATELKY – KATEŘINA HOŠKOVÁ.....	53
10.4 PŘÍRUČKA PRO NEZKUŠENÉ SPISOVATELE – KATIE DAYNESOVÁ A MEGAN CULLISOVÁ ...	55
11 LITERÁRNÍ SOUTĚŽE PRO DĚTI NA 2. STUPNI ZŠ	56
11.1 LITERÁRNÍ ALCHYMIE	56
ZÁVĚR.....	58
SEZNAM LITERATURY.....	60
SEZNAM ELEKTRONICKÝCH ZDROJŮ	61
PŘÍLOHY	62

ÚVOD

Tato bakalářská práce pojednává o tvůrčím psaní a jeho rozvoji na 2. stupni základní školy. Za tvůrčí psaní je z obecného hlediska považováno veškeré tvoření textů. Psaní je důležitou součástí každodenního života, proto je důležité tuto dovednost ovládat. Tvůrčí psaní rozvíjí nejen schopnost vyjadřování, nýbrž i vnímání, myšlení či fantazii. Podporuje také samostatnost, komunikační sebejistotu a schopnost kooperace.

Ve školním prostředí tento přístup nabývá na významu, bohužel ne každý žák na 2. stupni ZŠ je schopný napsat kvalitní text.

Tato bakalářská práce se věnuje rozboru řady učebnic Český jazyk pro základní školy od SPN – pedagogického nakladatelství z hlediska uplatnění metod tvůrčího psaní. Následně učebnice doplňuje návrhem aktivit, které v nich chybí, navrhuje metodický obsah dílny tvůrčího psaní a poskytuje několik možností rozvoje tvůrčího psaní mimo školní prostředí. Mezi tyto možnosti patří kurzy tvůrčího psaní, publikace určené k rozvoji tvůrčího psaní a literární soutěže.

Zajímalo nás, v jakém množství se tvůrčí psaní uplatňuje v učebnicích pro 2. stupeň ZŠ. Následně jsme se zabírali návrhem aktivit, které by v učebnicích z hlediska tvůrčího psaní neměly chybět. Nebylo však možné posoudit vše z didaktického hlediska, tomu se může věnovat například diplomová práce na toto téma. Namísto didaktického rozboru se práce zabírala možnostmi rozvoje tvůrčího psaní mimo školní prostředí, byly to kurzy tvůrčího psaní, publikace určené k rozvoji tvůrčího psaní a literární soutěže. Každou z těchto možností práce krátce popisuje.

METODIKA

Cílem této práce je prostudování odborné literatury tvůrčího psaní. Nejvíce je čerpáno z publikací Zbyňka Fišera, a to konkrétně *Tvůrčí psaní: malá učebnice technik tvůrčího psaní* (2001) a *Tvůrčí psaní v literární výchově jako nástroj poznávání* (2012), dále se opíráme o publikaci Jana Čápa a Jiřího Mareše *Psychologie pro učitele* (2007), publikaci *Tvůrčí psaní pro každého* (2016) od Markéty Dočekalové, publikaci od Alžběty Bublanové a Andrey Selzerové *Cvičebnice tvůrčího psaní: i Shakespeare nějak začal* (2021) a další.

Práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou. V teoretické části jsou popsány pojmy tvořivost, tvůrčí činnost, techniky tvůrčího psaní, tvůrčí psaní v literární výchově a analýza a interpretace básní. Dále jsou v teoretické části stanoveny kritéria pro hodnocení učebnicové řady. Mezi tato kritéria patří typy pokládaných otázek (uzavřené, otevřené) a jejich náročnost z hlediska uplatňovaných myšlenkových procesů (tzv. Bloomova taxonomie), užití ilustrací, formy převyprávění básní do prozaických příběhů, myšlenkové mapy, psaní esejí a formy hodnocení. Praktická část obsahuje analýzu zvolené učebnicové řady dle předem stanovených kritérií se zaměřením na uplatnění technik tvůrčího psaní. Další část tvoří vlastní sada aktivit k rozvoji tvůrčího psaní doplněná informacemi o mimoškolních možnostech rozvoje tvůrčího psaní pro děti.

1 TVOŘIVOST

Při snaze popsat způsoby rozvoje tvůrčího psaní na 2. stupni ZŠ považujeme za nutné definovat pro účely této práce pojem tvořivost.

„Tvořivost chápeme jako aktivitu, jejímž výsledkem je originální, společensky přínosný, hodnotný produkt.“¹.

„Tvořivost neboli kreativita znamená soubor vlastností osobnosti, které umožňují tvůrčí činnost, popřípadě tvůrčí řešení problému“².

„Kreativita neboli tvořivost je přirozenou součástí každého z nás. Není to nadpřirozená schopnost nebo něco, čím disponuje jenom určitá skupina lidí“³.

Centrum kreativity sídlí v mozku. Základem kreativního myšlení je tzv. divergentní myšlení. Jádrem tohoto myšlení je schopnost hledat různá řešení a alternativy. Vyznačuje se také originalitou, flexibilitou a smyslem pro detail. Jedinec by měl být také vnímavý a otevřený vůči nově přichozím překážkám a problémům (Fišer, 2001).

Divergentní neboli rozbíhavé myšlení „hledá několik různých, paralelních cest řešení, vede k několika možným řešením problémů“⁴.

Naproti tomu konvergentní myšlení „má jeden cíl, jediné možné řešení úkolů“⁵.

Pojem tvořivost je většinou spojován s uměním, avšak podle výše zmíněného nemůže být tvořivost a tím pádem divergentní myšlení spojováno pouze s uměním, ale například i s vědou.

Jak umělecká, tak vědecká tvořivost jsou dle Fišera založeny na několika principech. Mezi hlavní principy tvořivosti patří objevování a invence, je k tomu však zapotřebí i kritické uvažování, vizualizace, způsobilost generovat nové ideje, originalita, fantazie a další. Role kritického myšlení slouží k selekci nápadů, vizualizace je důležitá při řešení prostoru a perspektivy, to jedinci umožňuje být inovativním, další aspekty jsou nezbytnými pro

¹ FIŠER, Zbyněk. Tvůrčí psaní a literární výchova. In: FIŠER, Zbyněk. Tvůrčí psaní v literární výchově jako nástroj poznávání. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 978-80-210-6121-7, str. 11.

² ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ. *Psychologie pro učitele*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-273-7, str. 153.

³ BUBLANOVÁ, Alžběta a Andrea SELZEROVÁ. *Cvičebnice tvůrčího psaní: i Shakespeare nějak začal...* Praha: Grada, [2021]. ISBN 978-80-271-3030-6, str. 12.

⁴ ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ. *Psychologie pro učitele*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-273-7, str. 91.

⁵ KELNAROVÁ, Jarmila a Eva MATĚJKOVÁ. *Psychologie: pro studenty zdravotnických oborů*. Praha: Grada, 2010. Sestra (Grada). ISBN 978-80-247-3270-1, 30.

vytvoření kreativního objektu. Další důležitou vlastností tvořivosti je produktivita, která zajišťuje vytváření nových hodnot. Kreativní činnost může pro některé jedince znamenat podnět k individuálnímu řešení, jež bývá považováno za hlavní cíl tvůrčí činnosti a může mít předmětnou i mentální povahu. Pro upevňování tvůrčí činnosti je nezbytné, aby zůstala alternativní, flexibilní, otevřená a individuální.

Pro účely této práce chápeme tvořivost v souladu se Zbyňkem Fišerem jako klíč k tvorbě originálních, společensky přínosných a hodnotných produktů, jimiž jsou v případě tvůrčího psaní literární texty.

2 TVŮRČÍ ČINNOST

Tvůrčí činnosti jsou aktivity, které zahrnují vymýšlení nových nápadů, uměleckých děl a dalších forem produkce. Vyznačují se originalitou a využitím fantazie⁶.

Tvůrčí činnost se dá rozdělit do několika etap. Autoři zabývající se tímto tématem se neshodují na jejich množství ani popisu. Pro účely této práce rozdělujeme ve shodě s R. Kohoutkem tvůrčí činnost do následujících etap:

1. Explorace – příprava, sběr a analýza informací.
2. Inkubace – zdánlivý odklad problému, nevědomá mozková činnost.
3. Iluminace – inspirace, poznání, náhlý vhled do problému, zjištění podstaty, vyřešení problému, uvolnění.
4. Specifikace – realizace, optimalizace řešení, doladění detailů.
5. Evaluace – ověření získaných informací a závěrů, zhodnocení řešení, dokončení.

(Kohoutek, 1997)

V oboru tvůrčího psaní se fáze 3 a 4 opakovaně několikrát střídají. Po intuitivním řešení problému vždy nastane realizace (zápis) a následně opět přichází fáze řešení problému, kdy autor musí vymyslet, jak formulovat text. Jako celek jsou tyto fáze hodnoceny až po dokončení díla (Fišer, 2001).

Co se týká tvůrčí činnosti ve školním prostředí, učitel by měl žáka naučit vytvářet pozitivně hodnocené produkty. V případě práce s texty by měl učitel využívat metody, techniky a strategie oboru tvůrčího psaní. Tvůrčí psaní zahrnuje metody, jež obsahují praktická cvičení, která řeší textotvorné problémy, které jedinci napomáhají k získání zkušeností využitelných k tvorbě mimo literární výchovu a školu. Tvůrčí psaní tedy není pouze literární metodou sloužící k uměleckému či literárnímu účelu, týká se všech psaných textů. Cílem tvůrčího psaní je tedy motivace k osvobození se od konvenčních schémat a k vytvoření nového, hodnotného produktu (Fišer, 2012).

Pro tvůrčí činnost nejsou rozhodující jen uvedené etapy, nýbrž i řada poznávání, a to jak smyslových, tak racionálních (Fišer, 2001).

⁶ What Are Creative Activities? [online]. Reference, 2020, 17.3.2020 [cit. 3.3.2023]. Dostupné z: bit.ly/3y8nObu

Mezi poznávací procesy se řadí vnímání, počitky, vjemy, paměť a učení, imaginativní procesy, představy, fantazie, myšlení a řeč (Čáp, Mareš, 2007).

Zbyněk Fišer tyto poznávací procesy dělí na smyslové, rozumové a intuici. Smyslové poznání je založeno na počitcích, které přijímají smyslové orgány, a následném zpracování v mozku, které vytváří vjemy. Počitek je tedy podoba jednoho znaku vnímaného předmětu, zatímco vjem je obrazem předmětu jako celku. Tento proces se nazývá vnímání. Vnímání zachycuje to, co aktuálně působí na naše smysly. Z tohoto důvodu je rozděleno na zrakové, sluchové, čichové, chuťové a hmatové. Vnímání je složkou komplexního procesu poznávání, prožívání a činnosti. Vnímání je v oblasti tvůrčího psaní aplikováno nejen jako zdroj informací, nýbrž i jako motivace k psaní (Fišer, 2001).

Během výzkumu činnosti mozkových hemisfér bylo zjištěno, že „hemisféry současného normálního člověka jsou specializovány na různé oblasti poznávání a zároveň na různé oblasti zpracovávání myšlenek a jejich ukládání“⁷.

Pravá hemisféra dominuje myšlením v pojmech a vnímáním postupností, zatímco levá hemisféra soustavně zpracovává seřazené informace. V levé hemisféře sídlí pojmové myšlení. Pravá hemisféra nám umožňuje vyjadřovat emoce a vnímat pocity. Během práce obě hemisféry spolupracují a vzájemně se doplňují. Podle zadání úkolů převažuje práce buďto levé, nebo pravé hemisféry. Je tedy možno záměrně rozvíjet jednu či druhou hemisféru (Fišer, 2001).

Intuice neboli instinktivní poznání, pochopení bez racionality, je součástí poznání. Intuice se nedá naplánovat či ovládat, předpokládá se však její motivovanost (Fišer, 2001).

Zbyněk Fišer v knize *Tvůrčí psaní: malá učebnice technik tvůrčího psaní* (2001) tvrdí, že motivovaná soustředěnost je nepomíjitelná ani při tvorbě textu. Je tedy nutné dlouhodobější uvažování o tématu textu a promyšlení práce potřebné k jeho vytvoření. Během samotného psaní máme téma stále v mysli, mozek o něm podvědomě shromažďuje a porovnává informace. Někteří autoři využívají tyto intuitivní vhledy k systematickému řešení problémů. Spolu se splýváním fází inkubace a realizace celým procesem psaní nepřetržitě probíhá intuice jako proud poznání. Intuice nám pomáhá dešifrovat a

⁷ FIŠER, Zbyněk. *Tvůrčí psaní a literární výchova*. In: FIŠER, Zbyněk. *Tvůrčí psaní v literární výchově jako nástroj poznávání*. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 978-80-210-6121-7, s. 12.

zpracovávat jazykový a nejazykový materiál souběžně. Slouží také k odstraňování blokad a stimulaci k psaní.

Intuice se v procesu tvůrčí činnosti často setkává s fantazií a imaginací. Intuice je na rozdíl od fantazie sbíhavá a nemá fantazijní svébytnost vůči realitě (Fišer, 2001).

Pojem imaginace zahrnuje pojmy představivost a obrazotvornost. Představivostí vznikají představy. „Představa je obraz něčeho, co v daném okamžiku nepůsobí na naše smyslové orgány. Zakládá se na minulém vnímání. Představa je většinou méně výstižná a „živá“ než vjem“⁹. Od vjemů se představy liší tím, že jsou méně ostré, pomíjivé, nemají přesná umístění, jejich trvání je neomezené. V psychologii se rozlišují představy paměťové a představy fantazijní. V představách paměťových je „psychický zážitek podobný původnímu zážitku“¹⁰, zatímco ve fantazijních představách je zážitek vyvolaný vědomím odlišný od původního zážitku a mohou vznikat různé kombinace.

Obrazotvornost je spojována s fantazií, neboť obě rozvíjejí představy, a tvůrčím psaním je využívána k procesu vizualizace.

Imaginace jako spojení obrazotvornosti a představivosti je podle O. Čačky „schopnost vyvolávat v duchu obrazy ať přímé, nebo jako symboly, schémata apod. Tento proces je imaginativní činností, která však může být součástí nejrůznějších aktivit včetně představivosti a fantazie“¹¹.

Tvůrčí činnost slouží také k rozvoji osobnosti. Individuální osobnost je pro tvůrčí psaní klíčová. Individuální myšlení může vycházet zevnitř nebo z okolí. Ochtu tvořit podmiňují charakterové vlastnosti osobnosti. Tyto vlastnosti jsou utvářeny již v rané sociální zkušenosti jedince a určují, zda bude osobnost tvořivá či netvořivá (Poláková, 1993).

Při rozvoji tvořivé osobnosti je potřeba obměňovat zadání prací, pohledy na skutečnosti apod., aby se nevytvářely fixní myšlenkové vzory, které by jedinec využíval k řešení veškeré tvůrčí činnosti. Tvůrčí osobnost by měla mít schopnost flexibility, originality a měla by dokázat aplikovat své zkušenosti do nových situací. Tvořivá osobnost by měla ovládat tvůrčí myšlení (Fišer, 2001).

⁹ ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ. *Psychologie pro učitele*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-273-7, str. 88.

¹⁰ KELNAROVÁ, Jarmila a Eva MATĚJKOVÁ. *Psychologie: pro studenty zdravotnických oborů*. Praha: Grada, 2010. Sestra (Grada). ISBN 978-80-247-3270-1, str. 26.

¹¹ ČAČKA, Otto. *Psychologie imaginativní výchovy: pro posluchače fakult pedagogických*. Brno: Masarykova univerzita, 1990. ISBN 80-210-0223-9, str. 7.

3 TVŮRČÍ PSANÍ

Pojem tvůrčí psaní označuje formativní činnost i obor zabývající se tvořením textu (Fišer, 2001).

Tvůrčí neboli kreativní psaní je způsob psaní přesahující tradiční oblasti normálních, profesionálních, akademických nebo technických forem psaní. Zahrnuje různé žánry a styly napříč celou řadou oblastí beletristického i naučného psaní; vyprávění, psaní divadelních her, poezie, prózy, publicistiky a dalších. Definice tvůrčího psaní může být mnoho, ačkoliv se za tvůrčí psaní dá považovat jakýkoliv typ psaní, který je originální a expresivní. Tvůrčí psaní by mělo obsahovat prvky představitosti, invence, a hlavně příběh. Tvůrčí psaní není vázáno žádnými standardními konvencemi a využívá mnoho různých prvků¹³.

Markéta Dočekalová definuje tvůrčí psaní takto: „Tvůrčí psaní jakožto disciplína je obor, který dává vzniknout různým druhům literárních děl s cílem poskytnout je ke čtení veřejnosti. Z pohledu ryze profesního je autor člověkem, který píše v první řadě proto, aby jeho díla četli ostatní. Odkrývá své nitro a duši a očekává určitou zpětnou vazbu od svých čtenářů“¹⁴.

Zbyněk Fišer se na rozdíl od Dočekalové před definováním tvůrčího psaní pustil do rozdělení tohoto oboru na šest různých skupin podle praktických cílů, a to na diagnostické, terapeutické, kultivační, komerční, výchovné a vzdělávací.

V oblasti literárního kurzu tvůrčího psaní je kladen důraz především na tvorbu literárních textů. Lektoři se snaží probudit v účinkujících individuální jazykový projev a pomáhají jim najít vlastní individuální styl. Účastníci se učí využívat k psaní svou fantazii, hledat vyhovující témata psaní, využívat techniky tvůrčího psaní a odbourávat tvůrčí bloky. Kolektiv spoluúčastníků jim přitom dává zpětnou vazbu k jejich práci (Fišer, 2001).

Bez tvůrčího psaní by se neobešla ani žurnalistika a psaní odborných textů. Stejně jako u literárního kurzu tvůrčího psaní se toto odvětví soustředí na tvorbu literárních textů, avšak největší důraz je kladen na myšlenkovou původnost. V žurnalistice i psaní odborných textů je důležitý sběr informací, tvůrčí psaní je tedy směřováno na schopnost výběru informací a

¹³ What Is Creative Writing? | An Introduction for Students [online]. [cit. 2023-03-04]. Dostupné z: bit.ly/3kHGUIQ

¹⁴ DOČEKALOVÁ, Markéta. *Tvůrčí psaní pro každého*. Druhé vydání. Praha: Mám talent, 2016-. Knižky pro talentované čtenáře. ISBN 978-80-906506-0-2, str. 15.

jejich posuzování. Vědecký pracovník by měl umět pracovat v kolektivu na sběru informací a jejich posuzování a následně individuálně formulovat získané poznatky. Tvůrčí psaní by měl ovládat i překladatel. Cílem jeho práce je text, který odpovídá původnímu textu lexikálně i stylisticky a zároveň odpovídá zaměřením na cílové jedince. Zbyněk Fišer je toho názoru, že pokud překladatel bude procvičovat psaní v jeho mateřském jazyce, budou jeho překlady dokonalejší. Pomoc mu může poskytnout i četba textů v cílovém jazyce. Své místo má tvůrčí psaní i v oblasti manažerství a poradenství. Techniky tvůrčího psaní se zde dají využít jako vedlejší nebo cvičné. Mezi tyto metody patří brainstorming nebo syntetika. Tyto metody slouží k povzbuzení myšlení nebo hledání řešení problému.

V oboru mimoškolní výchovy slouží tvůrčí psaní k zábavě. Práce s texty je součástí hry nebo hry samotnou. V tomto případě se děti nemusejí bát, že by text napsaly pravopisně nebo stylisticky chybně, neboť texty nejsou hodnoceny, hodnocena je schopnost využití textu k bádání či přednes textu. Ve formě zábavy navíc odstraňuje překážky v komunikaci a pomáhá porozumění a pochopení mezi členy skupiny. Nejde o to, kdo bude mít text lepší, ale o spolupráci. Cílem je posílit hravost a schopnost člověka využít psaní k zábavě, psychohygieně a uvolnění. Mimoto má tvůrčí psaní i socializační, výchovné a sebepoznávací funkce (Fišer, 2001).

Ve vyučování je dle Dvořákové tvůrčímu psaní přidělována role přiblížení se literárnímu textu. „Učitel literatury usiluje o to, poznat cestou nápodoby jak určité „zákonitosti“ autorské tvorby, tak lépe porozumět věcné i estetické informaci textu“¹⁶. Prostřednictvím vlastního pokusu o napsání určitého literárního díla se žáci naučí poznávat rysy literárního díla, stylové zvláštnosti jednotlivých autorů, jazykové prostředky v určitých žánrech a užívané tematické prvky. Později se žáci mohou navzájem hodnotit na základě již osvojených informací. Tvůrčí psaní se netýká pouze výuky mateřského jazyka, nýbrž i výuky cizího jazyka. Zde se zabývá jazykovými vlastnostmi a pravidly slohu. Je také součástí dramatické výchovy, kde si žáci připravují své promluvy písemně, důraz je kladen na slovní obsah monologu a dialogu, teprve potom je scéna dramatizována.

¹⁶ DVOŘÁKOVÁ, Dagmar, CHOLASTOVÁ, Jitka, KUBĚNSKÝ, Petr. Od modelu ke vzdělávací praxi. In: FIŠER, Zbyněk. *Tvůrčí psaní v literární výchově jako nástroj poznávání*. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 978-80-210-6121-7, str. 21.

4 TECHNIKY TVŮRČÍHO PSANÍ

Techniky tvůrčího psaní jsou různé postupy, strategie a cvičení, které pomáhají spisovatelům a jiným kreativním jedincům generovat nápady, rozvíjet své myšlenky a zlepšovat své psaní.

Před samotnými technikami psaní definovanými jako pracovní postupy sloužící k tvoření textů je dle Z. Fišera třeba zmínit tři předcházející kroky, kterými jsou hledání tématu, motivace k psaní a tvůrčí bloky.

Při výběru tématu musíme dbát také na aktuální situaci, autory textu, typ psaní, cíl textu a účel samotné tvorby textu. Přehlednout nesmíme ani rozdíl mezi psaním ve skupině a psaním individuálním. Psaní ve skupině se musí podřídit všem účastníkům a je třeba přemýšlet o času, který bude na psaní textu potřeba. Ve školní praxi je dobré na tvůrčí psaní vyhradit celých 45 minut, respektive 90 minut. Přitom je možné kombinovat individuální i skupinovou výuku (Dvořáková, Cholastová, Kuběnský, 2012).

Z. Fišer ve své knize Malá cvičebnice technik tvůrčího psaní (2001) rozděluje hledání témat na několik konkrétních způsobů. Mezi tyto způsoby se zařazuje meditace, losování, anketa, noviny, pozorování makrosvěta nebo mikrosvěta, první heslo, skupinky a tabu. Způsob meditace je založený na prvním obrazu, který se nám zjeví před očima, když je zavřeme. Téma následně napíšeme na papír a vybereme to nejzajímavější, nebo to, které se bude nejvíce opakovat. Losování spočívá v tom, že každý napíše jedno téma na papír, který si učitel nebo lektor od každého vybere a následně ze všech vylosuje jeden. Pro využití způsobu ankety je nejprve potřeba vymyslet pár otázek, na které budou jedinci odpovídat, z toho se potom vybere nejčastější odpověď. Dalším způsobem jsou noviny. Novinové články často mívají velice zajímavé a expresivní názvy, ze kterých by se dalo vymyslet krásné téma psaní. Způsob pozorování makrosvěta a mikrosvěta spočívá ve sledování svého okolí. Při pozorování makrosvěta se pisatelé soustředí například na vymezený prostor, zatímco při pozorování mikrosvěta se soustředí na detaily. Z těchto pozorování následně vyberou to, co je nejvíce zaujalo a zapíšou to na papír, který odevzdají učiteli nebo lektorovi. Lektor přečte všechna témata, z těch se poté vybere jedno. První heslo je způsob, který je založený na náhodě. Lektor nebo učitel otevře knihu na náhodné stránce a prstem ukáže na nějaké slovo nebo větu. Při postupu nazvaném skupinky se žáci či účastníci rozdělí na několik skupin, ve kterých se domluví na jednom tématu, které se přednese ostatním. Z těchto předložených témat se vybere to, které bude

mít nejvíce hlasů. Posledním způsobem je tabu, které, jak už název napovídá, je založeno na nevhodných tématech nebo motivech. Pisatelé se během psaní uvolní, zbaví se frustrací a obsesí. Každý z pisatelů vysloví jedno tabuizované téma, které se bude účastnit konkurzu na vhodné téma psaní.

Motivaci k psaní produkuje sám autor textu, lektor či učitel. Tato motivace musí být natolik silná, aby pisatele přiměla začít psát. Musí přitom být navozena příjemná atmosféra. Motivace musí být inspirativní a měla by pisatele podněcovat k psaní. Inspirace nemusí být vždy pozitivní, dobrou inspirací bývá i pobouření nebo strach. Inspirace je tedy „stav, kdy si autor přeje nebo cítí potřebu o tématu psát a nalézá v sobě dostatek energie a soustředění, aby mohl začít psát“¹⁸. Nalezení inspirace neznamená, že autor musí začít ihned psát, někdy od tohoto bodu může uplynout delší doba, neboť pisatel může potřebovat další impulzy, kterými může být například formulace tématu, správné zpracování tématu, výběr vhodného slohového postupu, útvaru atp. Jako stimulace může sloužit i prostředí, ve kterém se autor nachází, činnosti, které autor dělá, autorovy vztahy k okolí a další životní situace. Podněty ke psaní si však může autor produkovat sám. Mezi techniky motivace k psaní se mohou řadit činnosti běžného života jako například procházka, čtení knihy cizího autora, návštěva cizí země, setkání s přáteli, ale i techniky běžně využívané při výuce, mezi které se řadí řetězec slov, využití hovorového jazyka, práce ve skupině, cestování, psaní na veřejnosti (Fišer, 2001).

Řetězec slov je technika, která se dá využít ve třídě nebo ve skupině. Každý účastník napíše na papír jedno slovo. Tato slova slouží jako inspirace k psaní. Slova lze využít v textu nebo se jimi jen inspirovat. Technika hovorového jazyka spočívá v sepsání deseti až patnácti hovorových slov, která následně použijeme v textu. I práce ve skupině může jednotlivce inspirovat k psaní. Stačí, aby jeden ze skupiny začal psát a ostatní se přidají. Cestování je základní technikou motivace k psaní. Zážitky z cest, příroda, místa, lidé, inspirují pisatele k psaní. Každý okamžik může v autorovi vyvolat stimulaci k psaní. Sloužit může i pouhá mapa. Stačí se podívat do mapy, najít nějaké místo a inspirovat se jím. Psaní mimo třídu, pracovnu či pokoj mohou také hrát úlohu v inspiraci k psaní. Je možné si k psaní vybrat nejrůznější prostředí. Na těchto místech může pisatele inspirovat

¹⁸ ŠALAMOUNOVÁ, Zuzana. Tvůrčí psaní jako cesta k tvořivé pedagogické komunikaci. In: FIŠER, Zbyněk. *Tvůrčí psaní v literární výchově jako nástroj poznávání*. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 978-80-210-6121-7, str. 46.

setkání s lidmi, krajina, zvěř, vůně, zvuky apod. Všechny popsané metody slouží jako inspirace (Fišer, 2001).

Během výuky nebo kurzu tvůrčího psaní se může jedinec dostat do situace nazývané strnulost postoje. Daniel Goleman popisuje tento problém jako neschopnost přizpůsobit styl své práce změnám, nevycítění signálů zpětné vazby a neschopnost na ně reagovat, neumění naslouchat ani se poučit (Goleman, 2000).

Tento stav je vlastní každému člověku, avšak při psaní může způsobovat tvůrčí bloky. Tuto překážku je snazší překonat u mladších jedinců, neboť ti si teprve budují svůj postoj a hodnotový žebříček. Starší lidé mají tendenci tíhnout ke své zkušenosti a méně se konfrontovat s jinými měřítky, je proto nutné jim nejprve objasnit základní principy tohoto žánru a budovat pochopení pro žánrové odlišnosti (Kuběnský, 2012).

Při odbourávání bariér je důležité postupovat od jednoduššího k složitějšímu a dbát na individualitu člověka. Pokud má tvůrčí blok celá skupina, musíme se vrátit zpět k předchozí kapitole a objasnit jim to.

V knize Tvůrčí psaní v literární výchově udává autor tato řešení tří typů blokad:

1. Problém s novou tvůrčí metodou: pokusit se uvolnit jedince a zbavit ho stresu, cvičit novou metodu a nehlédět na výsledek.
2. Neznalost tématu, respektive kritérií žánru: vybrat jiné téma, které jedinec pochopí a dodat mu o daném tématu informace.
3. Nepochopení zadání práce: zadat téma znovu důkladněji, vysvětlit cíl a podmínky práce.

(Kuběnský, 2012)

Techniky tvůrčího psaní jsou pracovní postupy nebo návody, které pomáhají tvorbě textů. Při tvorbě uměleckých textů se více využívá imaginace a fantazie, na rozdíl od odborných, výukových a informačních textů, kde se využívá spíše paměť a schopnost logického vyjadřování. Někteří autoři rozdělují techniky podle povolání, jiní podle účelů a cílů psaní. Podle povolání je možné techniky psaní rozdělit na terapeutické, didaktické, vědecké, filozofické, manažerské, žurnalistické a básnické. Pokud se rozhodneme techniky tvůrčího psaní dělit podle účelů a cílů psaní, musíme brát ohled i na původ technik (Fišer, 2001).

Mezi nejpoužívanější techniky tvůrčího psaní můžeme řadit volné asociace, automatické psaní, psaní v tempu, imaginativní psaní, clustering a koláže.

4.1 VOLNÉ ASOCIACE

Technika volných asociací je dle Z. Fišera jednou ze základních technik tvůrčího psaní. Tato technika je hojně využívána, protože odkrývá nedostupné stránky podvědomí, otevírá zapomenuté vzpomínky a pocity. Je cestou do minulosti. Autor píše vše, co ho napadá, nezastavuje se. Návratem do minulosti je možné pisatelovo setkání s traumatizující událostí. Pokud má psaní textu terapeutický cíl, pokračuje pisatel v psaní, pokud však cílem není vlastní terapie, může se této vzpomínce vyhnout a pokračovat nějakou pozitivnější. Soustředí se tak jen na psaní.

4.2 AUTOMATICKÉ PSANÍ

Automatické psaní je založené na volné asociaci slov. Toto psaní by nemělo být kontrolováno vědomím a nemělo by podléhat cenzuře. Automatické psaní se využívá k rozcvičení na začátku hodiny, k načerpání materiálu a připravení se na psaní. V průběhu hodiny pak může sloužit k uvolnění nebo jako zpestření hodiny, hra. Pokud autor trpí tvůrčím blokem, automatické psaní mu může posloužit k odstranění bloku (jako motivace). Automatické psaní mívá zpravidla kratší trvání, okolo pěti minut (Fišer, 2001).

4.3 PSANÍ V TEMPU

Psaní v tempu je podobnou metodou jako automatické psaní. Jde o psaní bez přípravy a cenzury, které obvykle zabere deset až patnáct minut. Pisatel bezprostředně zapisuje slova a věty na papír. Text se následně upraví a zkontroluje. Tato technika se používá, stejně jako automatické psaní, k procvičování a k zaznamenání myšlenek a nápadů (Fišer, 2001).

4.4 IMAGINATIVNÍ PSANÍ

Mezi imaginativní procesy řadíme představy a fantazie. Představa je obraz něčeho, co v daném okamžiku nepůsobí na naše smysly. Zakládá se na minulém vnímání. Fantazie je „psychický proces, ve kterém vytváříme relativně nové představy“²³ .

Imaginativní psaní spočívá v sepisování snů a představ, které pisateli během dne vyvstanou v mysli. V této technice se zapojuje do psaní podvědomí. Autor sepisuje proud svých myšlenek a představ. Tento proud je zapisován pomalu, proto bude mít výsledný text pozvolnější tempo, než má například psaní textu v tempu (Fišer, 2001).

4.5 CLUSTERING

Clustering neboli řízená asociace je technika podobná volné asociaci. Při psaní řízené asociace se nejprve zapojuje pravá hemisféra, která zaznamenává myšlenky a zpracovává slovní materiál, levá hemisféra tento materiál následně logicky roztřídí a zpracuje (Fišer, 2001).

Clustering je řízenou asociací, neboť je již na začátku pevně zadán výchozí bod – slovo, heslo či věta. Řízená asociace má tři fáze. V první fázi si pisatel napíše výchozí bod doprostřed papíru, zakroužkuje si jej, a kolem něj píše vše, co ho k tomuto bodu napadá. Po dokončení mapy se autor vrátí zpět k výchozímu bodu, to je druhá fáze, a znovu si vybavuje další a další asociace. Tímto navracením se k původnímu bodu se liší řízená asociace od volné. Poslední fáze spočívá v tom, že se asociace, které spolu souvisejí, propojí, tím vzniká paprsková mapa slovních asociací, která se soustředí kolem výchozího bodu, jádra.

Cluster by měl podle Z. Fišera trvat přibližně jednu až dvě minuty, avšak začátečníci mohou tvořit cluster i pět minut. Před začátkem samotného psaní si autor vybere takové skupiny asociací, které ve svém textu bude chtít použít. Tvorba textu plynule navazuje na tvorbu clusteru. Výchozí obraz ze svého clusteru použije pisatel jako první větu textu. Poté už jen vybírá materiály z clusteru, spojuje je, přeskupuje a dopisuje. V poslední fázi psaní se autor vrátí k počátku a uzavře text do kruhu: zopakuje první větu nebo slovo.

²³ ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ. *Psychologie pro učitele*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-273-7, str. 88.

Fáze psaní textu trvá přibližně osm až deset minut. Vzniklý text je tzv. miniaturou, kterou může autor dále dopisovat a korigovat. Složením více takovýchto miniatur může dojít ke vzniku umělecké a věcné literatury. Úkolem clusteru není napsání literárního díla, nýbrž urovnání myšlenek a vědomostí o určitém tématu (Fišer, 2001).

4.6 KOLÁŽE

Metoda koláže je založena na dadaistickém uvažování. Je inspirována Manifestem o lásce slabé a o lásce hořké (1920) od Tristana Tzary. Na tuto techniku jsou potřeba nůžky a noviny. Pisatel si nejprve z novin vybere článek podle toho, jak dlouhý by chtěl mít svůj příběh nebo svou báseň. Následně rozstříhá článek na jednotlivá slova, ta hodí do pytlíku a postupně vytahuje jedno po druhém. Slova skládá podle pořadí, v jakém je vytáhl (Fišer, 2001).

Koláž je sama o sobě výtvarnou technikou. Nemusí se tvořit jen z novinových článků, nýbrž i z nápisů na zdech, reklamních hesel, slov ze slovníků, názvů míst na mapě, názvů biologických, zeměpisných, fyzikálních, dále ze slangových výrazů, argotu či přísloví atd. V případě citátů z literatury nemluvíme o koláži, ale o technice citátu. Výsledkem práce nemusí být jen literární dílo, ale i výtvarné dílo hrající si se slovem, s textem nebo pouze s potištěným papírem (Fišer, 2001).

5 TVŮRČÍ PSANÍ V LITERÁRNÍ VÝCHOVĚ

Textová komunikace je součástí sociální interakce. Žáci se během výuky mají dozvědět o samostatném tvůrčím rozhodování, výběru informací a o volbě výrazových prostředků. To vede k zodpovědnosti za působení komunikátu ve společnosti. Žák má získat znalost textotvorného postupu i normy textové komunikace a jejich postihy. Je tedy klíčové poučit žáky o komunikačních pravidlech, konverzačních maximách, pravidlech, jak úspěšně komunikovat, a rozumnosti komunikace (Fišer, 2012).

Vzhledem k důležitosti individuálního stylu pisatele je pro tvůrčí psaní vhodná forma speciální výuky v kurzech literárního psaní. Výuka musí odpovídat dovednostem a schopnostem pisatelů a cíle by měly odpovídat možnostem a zájmům. Postupy tvůrčího psaní se nejčastěji využívají při výuce mateřského jazyka a literatury a ve výuce cizích jazyků. Textotvorná cvičení jsou v různé obtížnosti, rozsahu a obsahu zapojena do výuky jazyka. Tento proces je určen k „osvojování, rozšiřování, procvičování a upevňování znalostí jazyka jako komunikačního nástroje“²⁵. Písemné vyjadřování je stejně důležité jako čtení a porozumění textu nebo verbální komunikace. Z hlediska psaní textů různých druhů či žánrů je tvůrčí psaní blízké slohové výuce. Výuka slohu se však nezaobírá rozvojem individuálního stylu pisatele (Fišer, 2012).

Moderní didaktika jazyka se již zaměřuje na rozvoj komunikačních dovedností. Tvůrčí psaní je nyní také součástí rámcového vzdělávacího programu. V RVP pro gymnázia je tvůrčí psaní samostatnou doplňkovou disciplínou. Bohaté uplatnění má tvůrčí psaní v alternativních školních vzdělávacích koncepcích (např. Waldorfská škola, program Čtením a psaním ke kritickému myšlení)²⁷.

Z. Fišer tvrdí, že vzdělávání v oboru tvůrčí psaní rozvíjí u žáků tvořivé myšlení a jednání. Žáci se také naučí napsat text požadovaného druhu nebo žánru, zvládnou jednotlivé úkoly od vymýšlení tématu až po formulování vlastního textu v publikovatelné podobě. Na této cestě je však potřeba naučit se rutinní činnosti, přemáhat počáteční neúspěchy a tvůrčí bloky. Autor musí vytvářet, nalézat, propojovat a parafrázovat informace do nových tvarů a souvislostí. Potřeba je také brát ohled na potencionální čtenáře a jejich požadavky.

²⁵ FIŠER, Zbyněk. Tvůrčí psaní a literární výchova. In: FIŠER, Zbyněk. *Tvůrčí psaní v literární výchově jako nástroj poznávání*. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 978-80-210-6121-7, str. 13.

²⁷ Zbyněk Fišer, Odborný článek: Tvůrčí psaní. Metodický portál / Odborné články [online]. 21.10.2005. [cit. 6.3.2023]. Dostupné z: bit.ly/3F09XaY,

Tvůrčí psaní rozvíjí u žáků především kognitivní a formativní stránky, plní funkci rozvoje tvořivého myšlení, relaxační a psychoterapeutické, socializační a je nástrojem sebepoznávání (Fišer, 2012).

Přínos metod tvůrčího psaní spočívá podle Z. Fišera nejen v textovém produktu, který je výsledkem činnosti, ale i v poznání, porozumění a osvojení si procesu psaní textů. Jakmile si jedinec osvojí tyto metody, je schopen je aplikovat na kterékoliv textotvorné cvičení, popřípadě i na řešení jiných než textotvorných úkolů. Tvůrčí psaní má své využití i v běžné komunikaci.

Komunikace může být jednou z cest k rozvoji tvořivého myšlení v každodenních činnostech. Tvořivost se může týkat všech lidských činností.

Podle Zbyňka Fišera je komunikace také důležitým prvkem výuky ve školách. Je klíčovým pojítkem mezi žákem a učitelem. I tato komunikace může být stereotypní, ale existují způsoby, jak během komunikace při výuce rozvíjet tvořivé myšlení.

5.1 PEDAGOGICKÁ KOMUNIKACE

Pedagogická komunikace se skládá ze tří složek: otázky učitele, odpovědi žáka, zpětné vazby učitele vztahující se k žakově odpovědi. Rozdílem mezi otázkami, které pokládá učitel, a otázkami běžné interakce je znalost odpovědi dotazujícího. Cílem otázek je ověření si zapamatování znalostí, které byly ve výuce probírány. Tvořivost se během nich však neuplatňuje (Šalamounová, 2012).

Ve výuce nejsou využívány jen tyto otázky. Existuje celá škála otázek, mohou to být otázky otevřené nebo uzavřené, otázky různé kognitivní náročnosti, otázky tvořivé. Uzavřená otázka je „taková otázka, na kterou existuje jen jedna správná odpověď“, kterou navíc učitel dopředu zná²⁸. „Oproti tomu na otevřenou otázku existuje více možných (a současně správných) odpovědí, přičemž správná odpověď není dopředu dána.“²⁹.

²⁸ ŠALAMOUNOVÁ, Zuzana. Tvůrčí psaní jako cesta k tvořivé pedagogické komunikaci. In: FIŠER, Zbyněk. *Tvůrčí psaní v literární výchově jako nástroj poznávání*. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 978-80-210-6121-7, str. 58.

²⁹ ŠALAMOUNOVÁ, Zuzana. Tvůrčí psaní jako cesta k tvořivé pedagogické komunikaci. In: FIŠER, Zbyněk. *Tvůrčí psaní v literární výchově jako nástroj poznávání*. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 978-80-210-6121-7, str. 38.

Kognitivní náročnost otázek se rozlišuje podle taxonomického systému Benjamina Blooma, který rozlišuje tyto kognitivní procesy: zapamatování, porozumění, aplikování, analyzování, hodnocení a tvoření. Zapamatování se považuje za nejjednodušší krok, zatímco tvořivost za nejnáročnější. Tvořivost je nejvyšší kognitivní funkcí, to znamená, že musí obsahovat všechny nižší kognitivní funkce (Šalamounová, 2012).

Spojením těchto dvou rozdělení otázek dostaneme čtyři možné kombinace: uzavřené otázky nižší kognitivní náročnosti, otevřené otázky nižší kognitivní náročnosti, uzavřené otázky vyšší kognitivní náročnosti a otevřené otázky vyšší kognitivní náročnosti (tvořivé otázky). Uzavřené otázky nižší kognitivní náročnosti vyžadují jednu konkrétní odpověď. Otevřené otázky nižší kognitivní náročnosti mají různé potenciální odpovědi, které nepřevyšují úroveň zapamatování. Uzavřené otázky vyšší kognitivní náročnosti ověřují schopnost aplikovat pravidlo. Otevřené otázky vyšší kognitivní náročnosti neboli tvořivé otázky mají celou škálu potenciálních odpovědí, k nimž nemohou žáci dojít na základě zapamatování. Tvořivé otázky vedou žáky k přemýšlení nad možnými odpověďmi (Šalamounová, 2012).

Otázky učitelů mají dle Z. Šalamounové vztah k rozvojové zóně, kterou otázky nabízejí. Otázky definujeme na základě komunikačního záměru, ne pouze na základě tázací větné formy. Mezi otázky, na které není očekávaná odpověď, můžeme zařadit například řečnické otázky. Otázek by neměl být vysoký počet, neboť ten bývá spojován s neefektivitou. Žáci musí odpovídat rychle, a tudíž nemají dostatek času na promyšlení odpovědi, tedy ani na uplatnění tvořivého myšlení.

Prostor pro tvořivost vzniká v literární výchově pomocí tvořivých otázek (tzn. otevřených otázek vyšší kognitivní náročnosti). Tyto otázky se rozdělují na hodnotící a interpretační. Otázky interpretační bývají více otevřené, neboť žáci nemohou napodobovat situace, které znají. Interpretační otázky jsou zaměřené na receptivní tvořivost, která odráží daný text. Otázky používané k recepci textu jsou stále stejné, opakují se u každého textu a nejsou vázány pouze na konkrétní text. Učitelé však nevytváří alternativní varianty zkoumání textu. Důvodem neexistence alternativních obměn interpretací je buďto časová náročnost, nebo neschopnost učitelů uvažovat nad literárním textem jinak. Během hodnotících otázek se žáci mohou uchýlit k odpovědím typu „knihy je zajímavá“ (Šalamounová, 2012).

V první řadě se tedy musí naučit kreativně myslet učitel a poté až může ke kreativnímu myšlení vést žáky.

6 TVŮRČÍ ANALÝZA A INTERPRETACE BÁSNÍ

Analýzou a interpretací básní a tvorbou interpretační eseje s využitím technik a cvičení tvůrčího psaní je dle P. Kopečné možné sblížit čtenáře s literaturou. Toto sblížení je dále konkretizováno v jedenácti krocích (stimuly k práci s lyrickým textem, četba s posluchači, bezprostřední zážitek z četby, otázky, ilustrace, podněty od ostatních, převyprávění básně do prozaického příběhu, myšlenková mapa, interpretační esej, vzájemné hodnocení, druhá interpretační esej).

Pro účely této práce budou využity pouze kroky otázky, ilustrace, převyprávění básně do prozaického příběhu, myšlenková mapa, interpretační esej a vzájemné hodnocení. Tyto techniky budou dále využity k rozboru učebnicové řady Český jazyk pro základní školy od SPN – pedagogické nakladatelství v kapitole 7 Tvůrčí psaní v učebnicích.

6.1 OTÁZKY

Jedná se o rozšíření clusteru nebo automatického psaní otázkami k textu. Nejedná se o otázky odborné (časoprostor díla, motivy, téma), ale o otázky, na které může čtenář odpovědět spontánně: Jakou má text barvu, chuť? Kolik má text pater? apod. Kontrolu otázek je dobré doplnit diskusí (Kopečná, 2012).

6.2 ILUSTRACE

Jedná se o porozumění textu na základě neverbálního prostředku – výtvarného kódu. Kreslení je uvolňující činnost a vede k dosažení dílčího poznání. Ilustrace je jiný způsob tvůrčí práce, který propojuje psaní s kreslením. Vizualizace pomáhá porozumění významu textu. Opětovný náhled na ilustraci umožní nacházení nových poznatků (Kopečná, 2012).

6.3 PŘEVYPRÁVĚNÍ BÁSNĚ DO PROZAICKÉHO PŘÍBĚHU

Převyprávěním básně do prozaického textu dojde k procesu hlubšího porozumění textu. Pavla Kopečná uvedla v publikaci Tvůrčí psaní v literární výchově další výhodu převyprávění básně do prozaického textu, a to: “Kromě správného pochopení textu si

pisatelé potvrdí i znalosti týkající se znaků lyriky a epiky”³¹. Nemusí se jednat pouze o prozaický text, ale například i o výtvarnou podobu básně. Převyprávěním básně do prozaického příběhu se předejde přidávání významů, které v básni vůbec nejsou a žáci snáz pochopí pravý význam textu.

6.4 MYŠLENKOVÁ MAPA

Myšlenková mapa je určena ke shrnutí nasbíraných poznatků a podnětů. Myšlenkové mapy napodobují procesy myšlení v našem mozku, zaznamenáváme přitom ústřední informace i podrobnosti. Tyto mapy nám pomohou zorientovat se v problému a objevit nové tvůrčí cesty. Myšlenkové mapy usnadňují řešení problému, podporují také učení nebo plánování (Kopečná, 2012).

Tony Buzan ve své knize *Myšlenkové mapy* (2012) charakterizuje myšlenkové mapy takto:

1. „Obrázek ve středu zachycuje hlavní objekt naší pozornosti – například, když tvoříte myšlenkovou mapu při plánování knihy, můžete ji doprostřed nakreslit.
2. Ze středu vyrůstají různé větve. Nejdřív jde o hlavní témata, která přímo souvisejí s centrálním obrázkem, následně se štěpí na další, vzdálenější motivy.
3. Každá větev je popsána klíčovým slovem nebo ilustrací.“³².

Co se týká myšlenkové mapy v literární výchově, do středu papíru napíšeme název díla a do hlavních větví například čas, prostor, lyrický subjekt, postavy, názor, čemu nerozumím. Ke každé hlavní větvi následně připíšeme alespoň tři větve druhé úrovně. K doplnění takové myšlenkové mapy můžeme vytvořit mapu shrnující znalosti o charakteru poetiky autora, která žákům pomůže při samostudiu sekundární literatury (Kopečná, 2012).

³¹ KOPEČNÁ, Pavla. Tvůrčí analýza a interpretace básní. In: FIŠER, Zbyněk. *Tvůrčí psaní v literární výchově jako nástroj poznávání*. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 978-80-210-6121-7, str. 98.

³² BUZAN, Tony a Barry BUZAN. *Myšlenkové mapy; probudte svou kreativitu, zlepšete svou paměť, změňte svůj život*. 2. vyd. Přeložil Michal KAŠPÁREK. Brno: BizBooks, 2012. ISBN 978-80-265-0030-8, str. 42.

6.5 INTERPRETAČNÍ ESEJ

První interpretační esej je vhodné dát žákům za domácí úkol. Podnětem k eseji mohou být informace nashromážděné v myšlenkové mapě. Dobré je žákům poskytnout vzorový text a podat jim návod na psaní eseje. Interpretační esej je „odborný text, jehož cílem je analýza a interpretace uměleckého textu“³³.

Postup tvorby interpretační eseje podle P. Kopečné z knihy *Tvůrčí psaní v literární výchově jako nástroj poznávání* (2012):

1. Pozorná četba textu.
2. Analýza textu – zaznamenání elementů, hledání údajů.
3. Interpretace textu – vychází z analýzy, vysvětluje elementy.
4. Osnova interpretační eseje – uspořádání zjištěných údajů do logického celku.
5. Stylizace textu – pravděpodobně několik verzí.
6. Korektura textu – kontrola jazykové i formální stránky – kontrola citací, odkazů a seznamu literatury.

6.6 VZÁJEMNÉ HODNOCENÍ

Vzájemné hodnocení probíhá mezi žáky. Hodnocení probíhá označováním pasáží v textu, vysvětlujícími komentáři a zhodnocením práce jako celku. Práci by měli hodnotit alespoň dva žáci, aby bylo hodnocení objektivní. Hodnocení vede k uvědomění si existence několika správných verzí interpretací textu a čtenář může najít v textu chyby, kterých by si autor vůbec nevšiml. Pro lepší hodnocení práce může učitel vytvořit sadu otázek, kterými navede posuzovatele k hodnocení klíčových částí eseje (Kopečná, 2012).

³³ KOPEČNÁ, Pavla. Tvůrčí analýza a interpretace básní. In: FIŠER, Zbyněk. *Tvůrčí psaní v literární výchově jako nástroj poznávání*. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 978-80-210-6121-7, str. 104.

7 TVŮRČÍ PSANÍ V UČEBNICÍCH

V této kapitole je analyzována řada učebnic, Český jazyk 6: pro základní školy, Český jazyk 7: pro základní školy, Český jazyk 8: pro základní školy a Český jazyk 9: pro základní školy od SPN – pedagogického nakladatelství. Zaměřili jsme se pouze na část Sloh a komunikace. Rozbor byl prováděn podle hledisek uvedených v přecházející kapitole o tvůrčím psaní v literární výchově. Analýza zjišťovala, zda jsou výše popsané metody tvůrčího psaní využity v učebnicích českého jazyka pro základní školy. Mezi tyto metody patří typy pokládaných otázek, ilustrace, formy převyprávění básní do prozaických příběhů, myšlenkové mapy, psaní esejí, formy hodnocení.

Pokládání otázek je rozděleno na čtyři výše popsané typy a zjišťovalo, jaký typ otázek se v učebnicích vyskytuje nejvíce. Rozbor týkající se ilustrací se zaměřoval hlavně na ilustrace pomáhající k dokreslení textu. V části formy převyprávění básní do prozaických příběhů bylo zkoumáno pouze, zda se v učebnici nacházejí a pokud ano, jakou formou jsou tyto úkoly žákům podávány. Co se týká metody myšlenkových map, bylo zkoumáno, zda učebnice žáky vedou k tvoření myšlenkových map a rozvíjí tak vědomě jejich myšlenkové pochody. Do metody psaní esejí bylo zahrnuto veškeré vlastní psaní. Část hodnocení je zaměřena na to, zda učebnice nabádá žáky k hodnocení textů z učebnice nebo textů vytvořených spolužáky.

Učebnice pro 6. ročník se zabývá vypravováním, popisem, konkrétně popisem předmětu, popisem osoby, dějovým popisem a popisem pracovního postupu, srovnáním popisu a vypravování a práci s informacemi, konkrétně výpisky a výtahem, encyklopedickými hesly a reklamními a propagačními texty.

Učebnice pro 7. ročník obsahuje kapitoly vypravování, popis, a to návod a popis pracovního postupu, umělecký popis (líčení), popis osoby a charakteristika, dále životopis souvislý a strukturovaný a práci s informacemi.

Učebnice pro 8. ročník pracuje s charakteristikou, výkladem, referáty a recenzemi, úvahou a písemnostmi typu přihláška, objednávka, pozvánka a žádost.

Učebnice pro 9. ročník učí žáky, co jsou slohotvorní činitelé, jaký je rozdíl mezi psanými a mluvenými texty, co to je oficiálnost projevu a formální vyjadřování, co je sloh a funkce textů, zabývá se některými publicistickými útvary, fejetonem, komentářem, reportáží a rozhovorem, a nakonec pojednává o přesvědčování a manipulaci.

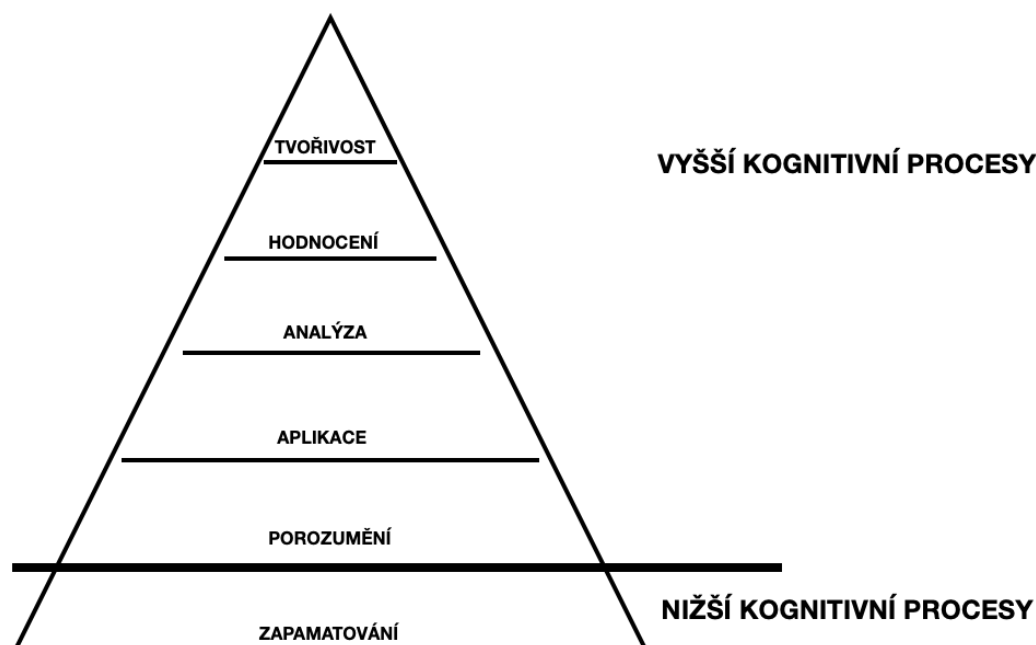
7.1 TYPY POKLÁDANÝCH OTÁZEK

Otázky k textu slouží k podpoře porozumění a zapamatování informací v textu. Pomáhají čtenářům lépe se soustředit na důležité prvky textu a získat hlubší a významnější porozumění tématu.

Otázky k textu mohou být využity jako součást výukových materiálů nebo testů, nebo mohou být užitečné při studiu, když se čtenář snaží zapamatovat informace z textu. Mohou být také využity jako podpora pro rozvoj schopnosti čtenářského porozumění a kritického myšlení.

Dle RVP by mělo učivo druhého stupně rozvíjet kreativní myšlení žáků, tudíž je očekáváno, že se v učebnicích budou nejčastěji vyskytovat otevřené otázky vyšší kognitivní náročnosti, naopak nejméně uzavřené otázky nižší kognitivní náročnosti. Typy otázek jsou blíže popsány v kapitole 5.1 Pedagogická komunikace.

Kritériem hodnocení je Bloomova taxonomie (viz níže a Příloha č. 1), která rozděluje procesy na vyšší a nižší. Do vyšších se řadí porozumění, aplikace, analýza, hodnocení a tvořivost a do nižších patří zapamatování.

Bloomova taxonomie

V učebnici pro 6. ročník se vyskytuje celkem devadesát jedna otázek, z toho je sedmdesát sedm otevřených a čtrnáct uzavřených. Otázek vyšší kognitivní náročnosti se v textu vyskytuje čtyřicet devět, z toho čtyřicet sedm je otevřených. V učebnici se vyskytují dvě čistě tvořivé otázky.

Příklady jednotlivých typů otázek:

- Uzavřená otázka nižší kognitivní náročnosti: Znáte nějaké filmy nebo knihy, které se zabývají vztahy mezi dětmi a zvířaty? Dovídáme se přesně, kde osoby, zvířata a věci jsou?
- Uzavřená otázka vyšší kognitivní náročnosti: Dokážete odhalit, co znamenají zkratky užití v heslech a značka *? Liší se hesla vyzdvihující herecké výkony Jiřiny Bohdalové v tom, co pokládají za nejvýznamnější?
- Otevřená otázka nižší kognitivní náročnosti: Které výrazy pro označení brambor znáte? Co znamenají tři tečky, které se v textu často používají?
- Otevřená otázka vyšší kognitivní náročnosti: Jak se reklamy snaží čtenáře přesvědčit a ovlivnit? Uveďte nejméně pět dalších zásad slušného chování a vyjádřete svůj názor: je nutné tyto zásady dodržovat, nebo jsou v dnešní době už přežitkem?
- Tvořivé otázky: Jaký může být podle vás člověk, který mluví pomalu a s dlouhými přestávkami, mluví překotně a zajímavě, neustále odbíhá od tématu hovoru, mele, co mu slina na jazyk přinese, plácá nesmysly? Které vypravování je živější, zajímavější a názornější, původnější, nebo upravené?

Učebnice pro 7. ročník obsahuje sedmdesát otázek, padesát sedm z nich je otevřených a zbylých třináct je uzavřených. Otázek vyšší kognitivní náročnosti je v učebnici čtyřicet pět, z toho je třicet devět otevřených. Z otevřených otázek vyšší kognitivní náročnosti je pět otázek přímo rozvíjejících tvořivost žáků.

Příklady jednotlivých typů otázek:

- Uzavřená otázka nižší kognitivní náročnosti: Obsahuje návod všechny potřebné informace? Setkali jste se se snahou o koupení přátelství?
- Uzavřená otázka vyšší kognitivní náročnosti: Lze podle slovního popisu vybudovat správně hřiště pro basketbal? Získáváme z popisu přesný přehled o podobě parku?

- Otevřená otázka nižší kognitivní náročnosti: Jakými různými slovy jsou pojmenováni zloději? Které zásady u stolu jsou dnes již neplatné?
- Otevřená otázka vyšší kognitivní náročnosti: Co se z uvozovacích vět dozvídáme o řeči, chování a pocitech postav? Jak rozumíte spojení *gramatický stromeček*, které se objevuje v článku?
- Tvořivé otázky: Jak mohl probíhat rozhovor Nataši s maminkou, když zaspala a nechtělo se jí do školy? Které informace mohou ve čtenáři vzbuzovat zvědavost a posilovat tajuplnost příběhu? Jaké pocity vyvolávají tyto prvky ve čtenáři a jak podněcují jeho zájem o příběh? Jak hodnotíte jazyk (výstižnost, názornost, pestrost použitých prostředků)? Jak hodnotíte výstavbu vypravování? Dokáže čtenáře zaujmout? Je napínavé? Jak si představujete cestu, po které by se ubíral král?

V učebnici pro 8. ročník se nachází šedesát tři otázek, padesát devět otázek je otevřených, čtyři jsou uzavřené. Otázek vyšší kognitivní náročnosti se v učebnici nachází čtyřicet osm, čtyřicet šest z nich jsou otázky otevřené. Za otázku přímo rozvíjející tvořivost považujeme pouze jednu.

Příklady jednotlivých typů otázek:

- Uzavřená otázka nižší kognitivní náročnosti: Dozvídáme se z otázek něco také o vzhledu postav?
- Uzavřená otázka vyšší kognitivní náročnosti: Myslíte, že je poslední věta vhodným zakončením výkladu? Myslíte si, že některý z těchto dvou postupů je přesvědčivější?
- Otevřená otázka nižší kognitivní náročnosti: Co se dozvídáme o vlastnostech a postojích lidí, z jejichž pohledu je Huckleberry charakterizován? Které výrazy v textu můžeme označit za odborné názvy?
- Otevřená otázka vyšší kognitivní náročnosti: Které výrazy bychom použili, kdybychom chtěli vyjádřit hodnocení protichůdné? Proč je první věta v referátu psána kurzívou?
- Tvořivá otázka: Jak byste práci hodnotili?

Učebnice pro 9. ročník zahrnuje padesát osm otázek, padesát pět otázek je otevřených, zbylé tři jsou uzavřené. Otázek vyšší kognitivní náročnosti je v učebnici čtyřicet sedm,

čtyřicet pět z nich jsou otázky otevřené. Otázku přímo rozvíjející tvořivost tato učebnice neobsahuje, neboť se soustředí více na gramatiku a syntax.

Příklady jednotlivých otázek:

- Uzavřená otázka nižší kognitivní náročnosti: Máme věřit, že A. M. Hmoždinkov opravdu žil a že hmoždinku vynalezl?
- Uzavřená otázka vyšší kognitivní náročnosti: Jsou podle vašeho názoru takováto pravidla chování při sportovních aktivitách potřebná? Jsou mezi nimi po jazykové stránce nějaké rozdíly?
- Otevřená otázka nižší kognitivní náročnosti: Která slova se v otištěném úryvku opakují? Co je pro začátky odstavců charakteristické?
- Otevřená otázka vyšší kognitivní náročnosti: Jak by rozhovor působil, kdyby mluvčí žádné kontaktné prostředky nepoužíval? Jak dosáhnout toho, aby se lidé při sportovních aktivitách chovali rozumně a ohleduplně?

Ve všech učebnicích se vyskytuje nejvíce otevřených otázek vyšší kognitivní náročnosti. V učebnicích pro šestý a sedmý ročník se vyskytuje nejméně uzavřených otázek vyšší kognitivní náročnosti a v učebnicích pro osmý a devátý ročník se vyskytuje nejméně otázek uzavřených nižší kognitivní náročnosti. Otázky přímo rozvíjející tvořivost se vyskytují více v učebnicích nižších ročníků, neboť učebnice pro vyšší ročníky se soustředí více na gramatickou a syntaktickou stránku textů.

Otázky v učebnicích podle výše uvedených kritérií podněcují tvořivost žáků, jsou tedy z hlediska tvůrčího správně pokládány. Správné je i obsažení všech typů otázek.

7.2 ILUSTRACE

Ilustrace bývají určeny k vizuálnímu doplnění a zvýraznění textu. Domníváme se, že mohou pomoci čtenáři lépe porozumět tomu, co je v textu popsáno, a zpříjemnit jeho čtení.

Další funkcí ilustrací je zpříjemnění čtení. Čtenáři mohou mít větší chuť a motivaci pokračovat ve čtení textu, když mají na stránce nějakou barevnou, esteticky zajímavou ilustraci, která zaujme jejich pozornost.

Ilustrace mohou sloužit jako nástroj k vytvoření atmosféry, nálady nebo emocí. Například v knize o strašidlech mohou temné a děsivé ilustrace umocnit strašidelnou atmosféru příběhu.

V neposlední řadě mohou ilustrace přispět k vizuální identitě publikace. Například u dětských knih mohou barevné a hravé ilustrace zvýraznit, že se jedná o knihu pro děti.

Dle RVP by měli být žáci schopni vlastního výtvarného doprovodu k literárním textům. Ilustrace vyskytující se v učebnici pomáhají žákům představit si situace popsané v textech a pomáhají jim ve schopnosti vlastního tvoření ilustrací.

Učebnice pro 6. ročník obsahuje celkem osmnáct ilustrací včetně ilustrovaného příběhu. V učebnici pro 6. ročník se v kapitole o vypravování vyskytuje jeden ilustrovaný příběh, který žáci musí uspořádat do správného pořadí, doplnit, co postavy říkají, a shrnout do několika vět. Ilustrace se dále vyskytují v textech popisujících předměty, osoby, i popis dějový a popis pracovního postupu, aby si žáci mohli předměty snáze představit. V kapitole o výpiskách a výtahu ilustrace také doprovázejí text, vyobrazují například mapy, postavy nebo květiny. Kapitola o reklamních a propagačních textech je ilustrovaná skoro celá, neboť právě ilustrace lákají čtenáře.

Učebnice pro 7. ročník obsahuje celkem deset ilustrací. V učebnici pro 7. ročník se ilustrace hojně vyskytují v kapitole o vyprávění pro dokreslení příběhu. Co se týče popisu, návody a popisy pracovního postupu ilustrace téměř neobsahují, líčení obsahuje ilustrace popisovaných krajin, popis osoby a charakteristika obsahuje pouze jeden ilustrační obrázek. Kapitola o životopisech obsahuje ilustraci Jaroslava Foglara, který je v učebnici popisován.

Učebnice pro 8. ročník obsahuje celkem deset ilustrací. V učebnici pro 8. ročník se ilustrace vyskytují nejvíce v kapitole popisující charakteristiku, kde ilustrace doprovázejí většinu textů, ilustrace vyobrazují postavy. Kapitola o výkladu obsahuje pouze tři ilustrace, které pomáhají dokreslit obraz vykládaného obsahu. Co se týče kapitoly o referátech a recenzích, zde se vyskytují pouze dvě ilustrace. Kapitola o úvaze ilustrace téměř neobsahuje a kapitola o důležitých písemnostech obsahuje pouze formuláře.

Učebnice pro 9. ročník obsahuje celkem dvanáct ilustrací. Kapitola o slohotvorných činitelích neobsahuje žádné ilustrace, kapitola Mluvené a psané texty obsahuje dvě ilustrace vyobrazující kostely u textu Čeština po bitvě na Bílé hoře. Kapitola o oficiálnosti

projevu a formálním vyjadřování neobsahuje téměř žádné ilustrace. Kapitola Sloh a funkce textů obsahuje jednu ilustraci pro představu potravin potřebných k přípravě jídla a jeden nesmyslný obrázek k zamyšlení. Kapitola o publicistických útvarech obsahuje ilustrací nejvíce, neboť ilustrace bývají dost často součástí novin a článků.

Ilustrace v učebnicích prohlubují zájem žáků o četbu přiložených textů.

7.3 FORMY PŘEVYPRÁVĚNÍ BÁSNÍ DO PROZAICKÝCH PŘÍBĚHŮ

Převyprávění básní do prozaických příběhů může mít několik výhod. Důvody, proč se tato technika používá, jsou například uchování literárního díla, zvýšení srozumitelnosti, vytvoření silného příběhu a získání nových čtenářů.

Mnoho básní pochází z doby, kdy neexistovaly počítače ani knihy. Básně byly předávány z generace na generaci ústně, což vedlo k úpravám, změnám. Převyprávění básní do prozaického příběhu může pomoci uchovat tato literární díla v jejich původním vyznění a dodat jim nový život. Zvýšení srozumitelnosti spočívá v pochopení díla, které bývá v básnické formě často nepochopeno. Převyprávění básní může také pomoci vytvořit silný a poutavý příběh, který osloví čtenáře. Prozaický příběh může mít silné postavy, dramatické zvraty a napínavé konflikty, což může přidat nové rozměry a zajímavost původní básni. Tento proces může vést i k získání nových čtenářů. Někteří lidé nemusí být okouzleni básněmi, ale mohou mít rádi prozaické příběhy.

Převyprávění básní do prozaických příběhů se v učebnicích analyzované učebnicové řady pro 2. stupeň ZŠ nevyskytuje.

V učebnicích pro druhý stupeň základní školy jde spíše o přepis vyprávění do jiné osoby, vypravování o knihách, které máme rádi, převyprávění textu vlastními slovy, přepis přímé řeči do nepřímé řeči, zobecnění zjištěných faktů, přepis textu ze spisovného jazyka do nespisovného a naopak apod.

7.4 MYŠLENKOVÉ MAPY

Myšlenkové mapy jsou užitečným nástrojem pro psaní, protože umožňují organizovat myšlenky a vytvářet strukturu pro psaní textu.

Myšlenkové mapy lze využít například k plánování, brainstormingu, organizaci informací, vizuálnímu zobrazení a editaci.

Žáci mohou myšlenkové mapy využívat k plánování a organizaci psaní. Z tématu nebo názvu textu se tvoří větve pro hlavní body nebo kapitoly a podvětvě pro konkrétní myšlenky nebo body, které mají být součástí kapitoly. Myšlenkové mapy se využívají i k brainstormingu nových nápadů a témat. Začne se s hlavním tématem, od kterého se tvoří větve pro nápady a myšlenky. Z tohoto náčrtu se pak vyberou nejlepší myšlenky a může se začít psát. Mapy jsou určeny také k organizaci informací. Pokud je informací moc a jsou nepřehledné, je možné vytvořit si větve pro hlavní myšlenky a podvětvě pro další informace a detaily. Další funkcí myšlenkových map je vizuální zobrazení myšlenek a informací, snazší zapamatování myšlenek a získání lepších nápadů. Myšlenkové mapy mohou pomoci i při editaci příběhu. Pokud žák vyprodukuje mapu pro každou kapitolu, může ji použít k identifikaci slabých míst, zlepšení struktury nebo rozšíření myšlenek.

Myšlenkové mapy se v učebnicích mohou použít k otázkám či úkolům týkajícím se vlastního psaní. Analyzovaná učebnicová řada myšlenkové mapy vůbec nevyužívá.

7.5 PSANÍ ESEJÍ

Psaní esejí neboli vlastní psaní slouží k rozvoji a procvičování dovedností psaní. Psaní je důležitou komunikační dovedností, kterou je třeba systematicky trénovat a zdokonalovat. Přepisování textu vlastními slovy zvyšuje porozumění látce a umožňuje žákům uvědomit si klíčové body textu.

Vlastní psaní pomáhá rozvíjet kreativitu a schopnost logicky a souvisle vyjadřovat myšlenky. Když si žáci sami formulují odpovědi na otázky v učebnicích, musí se zamyslet nad tím, co chtějí říct, jak to nejlépe vyjádřit a jak všechny informace propojit do soudržného textu. Tento proces rozvíjí schopnost samostatného a kritického myšlení.

Vlastní psaní je důležité také pro rozvoj jazykových schopností. Žáci se učí vyjadřovat se správnou formou, gramatikou a pravopisem, což je zásadní pro efektivní komunikaci a psaní kvalitních textů.

Předpokládáme, že se v učebnicích pro 2. stupeň ZŠ bude vyskytovat hojné množství úkolů týkajících se vlastního psaní, neboť dle RVP by žáci 2. stupně základní školy měli

být schopni tvořit vlastní literární text podle svých schopností a na základě osvojených znalostí základů literární teorie a měli by být schopni formulovat ústně i písemně dojmy ze své četby a názory na umělecké dílo.

V učebnici pro 6. ročník se vyskytuje celkem třicet osm úkolů týkajících se vlastního psaní. Tyto úkoly vždy následují po textu a několika otázkách k textu. Mezi tyto úkoly je zařazeno i ústní vyprávění a skupinové psaní.

V kapitole Vyprávění jsou úkoly typu:

- Znáte nějaké jiné filmy nebo knihy, které se zabývají vztahy mezi dětmi a zvířaty? Vyberte si oblíbený film nebo knihu a stručně vypravujte o tom, co se v nich odehrává. Snažte se vybírat výstižná slovesa a uvádět jednotlivé události v jejich časovém sledu.
- Vypravujte zajímavý úryvek z knihy, kterou jste nedávno přečetli. Použijte přitom přímou řeč.
- Pokuste se společně vytvořit krátkou povídku s poutavým příběhem, a to tak, že každý bude postupně navazovat na větu, kterou si vymyslel předchůdce. Vypravování si zapisujte nebo nahrávejte na magnetofon. Výsledné znění pak upravte tak, aby vypravování bylo plynulé a jazykově pestré.

V kapitole věnované popisu se vyskytují tyto formy úkolů týkajících se vlastního psaní:

- Popis předmětu: Popište nějaký nástroj či přístroj používaný v domácnosti či dílně (např. kuchyňskou váhu, lis na česnek, mixér, mikrovlnnou troubu, vrtačku, svěrák).
- Popis osoby: Odborným způsobem popište hrdinu či hrdinku svého oblíbeného literárního díla nebo filmu.
- Popis dějový a popis pracovního postupu: Popište některý vánoční zvyk, s nímž jste se setkali ve vaší rodině nebo u příbuzných a přátel.

V krátké kapitolce o popisu a vypravování se nachází jeden úkol na samostatné psaní, který je formulovaný takto:

- Napište popis osoby, zvířete nebo věci a zapojte do něho krátké vypravování, v němž bude popisovaná osoba, zvíře nebo věc vystupovat.

Tato kapitola zahrnuje obě předchozí kapitoly a spojuje je do jednoho celku.

Práce s informacemi, kapitola o výpiskách a výtahu, encyklopedických heslech, reklamních a propagačních textech obsahuje vlastní psaní v každém zmíněném útvaru, žáci tak poznají, jak se tyto útvary tvoří.

Pokud jde o útvary výpisků či výtahů, obsahují například tyto úkoly:

- Zpracujte výpisky, ve kterých uvedete, proč jsou čmeláci užiteční.
- Vyberte si z některé učebnice nebo z populárně-naučné knihy článek, který vás zajímá, a zpracujte jeho výtah.

Úkol na vlastní psaní ve formě encyklopedických hesel má podobu:

- Pokuste se sami napsat encyklopedické heslo o některé významné osobnosti české historie, kultury nebo sportu.

Část učebnice o reklamních a propagačních textech obsahuje tento úkol týkající se vlastního psaní:

- Představte si, že chcete získat své spolužáky a spolužačky pro to, aby se stali patrony některého zvířete v zoologické zahradě. Jak je ústně přesvědčíte o potřebnosti této akce? Napište leták, který se bude obracet i na další žáky školy. Zjistěte například (dotazem v zoo nebo na internetu), kolik chov vámi zvoleného zvířete stojí ročně. Jakou částku by musel přispět každý z vás? Co byste si museli odeprít?

V učebnici pro 7. ročník se vyskytuje celkem třicet čtyři úkolů týkajících se vlastního psaní. Úkoly mají většinou nějaké podmínky. Nejde pouze o to napsat text, je třeba přitom využít například přímou řeč, napsat to formou scénáře, vynechat obrazná vyjádření apod.

V kapitole o vyprávění jsou to například:

- Jak mohl probíhat rozhovor Nataši s maminkou, když zaspala a nechtělo se jí do školy? Rozhovor napište, použijte přitom přímou řeč s uvozovacími větami i řeč nepřímou.
- Vypravujte nějaký napínavý příběh, který jste četli nebo sledovali ve filmu. Snažte se, aby i vaše vyprávování bylo napínavé.

- Vypravujte o nějaké příhodě, kterou jste zažili během zimních nebo letních prázdnin.

V kapitole Popis, která je rozdělena na návody a popisy pracovního postupu, umělecký popis (líčení), popis osoby a charakteristiku, jsou v jednotlivých druzích popisu tyto úkoly:

- Návod a popis pracovního postupu: Zkuste napsat základní pravidla sportu, který sami pěstujete nebo který dobře znáte.
- Umělecký popis (líčení): Jak si představujete cestu, po které by se ubíral král? Popište, jak by mohla vypadat.
- Popis osoby a charakteristika: Zkuste popsat a charakterizovat sami sebe z hlediska někoho, kdo vás zná jen částečně (např. souseda, vedoucího zájmového kroužku, trenéra sportovního oddílu).

V kapitole o životopisech jsou úkoly na vlastní psaní formulovány takto:

- Zkuste napsat, jak by mohl vypadat strukturovaný životopis některé pohádkové, komiksově nebo literární postavy, která se uchází o zaměstnání odpovídající jejím schopnostem, např. životopis Bystrozrakého (práce v ostraže hypermarketu), Štětináče z Rychlých šípů (práce v laboratoři s pokusnými zvířaty), Spidermana (opravy výškových budov).

V učebnici pro 7. ročník není rozdělena kapitola Práce s informacemi na jednotlivé útvary, proto ani zde nebude rozdělena.

V kapitole o práci s informacemi jsou úkoly například takové:

- Najděte si informace o zmiňovaných kazatelích a napište o nich krátká (nejvýš pětiřádková) encyklopedická hesla.
- Vyberte si z časopisu nebo populárně-naučné knihy článek, který vás zaujal, a zpracujte jeho výtah.

V učebnici pro 8. ročník se vyskytuje celkem dvacet šest úkolů týkajících se vlastního psaní.

V kapitole Charakteristika jsou úkoly týkající se vlastního psaní většinou spojeny s vyhledáním informací, na jejichž základě se vlastní text napíše, nebo vedou žáky k jinému úhlu pohledu na téma psaní. Tyto úkoly jsou sepsány takto:

- Napište charakteristiku některého vámi zvoleného člověka ze dvou různých hledisek, z hlediska vlastního a hlediska jiného (učitele, rodičů apod.).
- Najděte v učebnicích nebo na internetu podklady a napište charakteristiku některé významné osobnosti našich dějin a kultury.
- Napište, jak by mohly vypadat požadavky pro zaměstnání v těchto profesích: kuchař v restauraci, truhlář, obchodní zástupce, který nabízí zboží případným zákazníkům, zdravotní sestra, účetní, správce počítačové sítě, řidič autobusu, profesionální voják, reklamní textař, tlumočnick. Můžete se inspirovat příklady v inzertní rubrice novin nebo na internetu.

V kapitole Výklad jsou například tyto úkoly:

- Připravte si výklad o nějakém zajímavém živočichovi; přednesete výklad ústně a potom ho zpracujete písemně.
- Napište stručný výklad o žárovce, který by mohl být použit např. v encyklopedii.
- Připravte si výklad o tématu z českých nebo světových dějin, které vás zaujalo.

Následující kapitola je o referátech a recenzích. Tyto útvary se nevyskytovaly v předchozích kapitolách, tudíž jsou pro žáky nové a úkoly s nimi spojené nejsou z tohoto důvodu tak náročné.

- Napište referát o knize, kterou jste četli, případně o filmu, který jste viděli.
- Napište obsáhlejší recenzi díla, které vás zaujalo.

Dalším útvarem je úvaha, která je pro žáky také nová. Úkoly zabývající se vlastním psaním v útvaru úvaha jsou následující:

- Připravte si úvahu o tom, co vede mladé lidi k užívání drog, a uspořádejte o tomto problému diskusi ve třídě.
- Připravte si sami krátkou úvahu na téma, co nám přináší cestování.
- Napište úvahu na některé z následujících témat:
 - a) Je někdy lepší a vhodnější říci lež než říci pravdu?
 - b) Je důležitější vrcholový sport, nebo cvičení pro radost a zdraví?
 - c) Potřebujeme nové dálnice, nebo spíše zachovat přírodu?

d) Je správné, že nás na veřejnosti velmi často sledují kamery?

Kapitola Některé důležité písemnosti se zabývá přihláškami, objednávkami, poznámkami a žádostmi, ke každému útvaru je zde úkol, který žáky vede k vyzkoušení si sepsání vlastního textu daného útvaru.

Jde například o tyto úkoly:

- Navrhněte, jak by mohl vypadat formulář přihlášky do školního zájmového kroužku (např. šachového).
- Napište ředitelství školy žádost, abyste byli uvolněni z výuky tři dny před koncem školního roku, protože:
 - a) se chcete zúčastnit jazykového kurzu;
 - b) máte odjet se sportovním oddílem na důležité utkání.
- Představte si, že chcete v aule vaší školy uspořádat divadelní představení. Rozdělte se ve třídě na skupiny. Každá ze skupin připraví jednu z písemností, které jsou pro takovou akci potřebné. Může jít o žádost adresovanou ředitelství školy, aby se představení mohlo v aule uskutečnit; žádost o finanční podporu projektu adresovanou občanskému sdružení přátel školy; pozvánku pro žáky, pro jejich rodiče a pro učitele; přihlášku do kurzu, který vás naučí základům herecké techniky; objednávku kostýmů a objednávku kulis apod.

V učebnici pro 9. ročník se vyskytuje celkem čtrnáct úkolů týkajících se vlastního psaní. Tohoto typu úkolů je v učebnici pro 9. ročník méně, neboť převažují úkoly týkající se jazykových prostředků, větných staveb, konstrukcí a funkcí textu.

První kapitola o slohotvorných činitelích obsahuje například tyto úkoly vztahující se k vlastnímu psaní:

- Vytvářejte ve dvojicích podobné krátké nepřipravené rozhovory, které se budou odehrávat v obchodě, u pokladny na nádraží, u pokladny v divadle nebo kině, u poštovní přepážky apod.
- Nahrajte si ve třídě krátké nepřipravené mluvené projevy na zvolené téma (např. film, který mohu doporučit). Zaznamenané projevy pak запиšte a upravte tak, aby získaly rysy připraveného psaného textu.

Část učebnice nazvaná Oficiálnost projevu a formální vyjadřování obsahuje pouze jeden úkol týkající se vlastního psaní, a to:

- Napište sami text, který bude obdobně využívat neformální jazykové prostředky, např. o tom, jak jedete v zimě na hory.

V kapitole Sloh a funkce textů je také pouze jeden úkol tohoto typu:

- Napište na základě popsaného receptu vypravování o tom, jak jste salát připravovali pro sebe a své kamarády.

Kapitola Některé publicistické útvary, která se zabývá komentářem, fejetonem, reportáží, rozhovorem, přesvědčováním a manipulací, obsahuje více úkolů typu vlastního psaní.

Pokud jde o útvar komentář, tato část žádné vlastní psaní neobsahuje.

V části o fejetonu se nachází tyto úkoly typu vlastního psaní:

- Napište vyprávění založené na nějaké příhodě, kterou jste zažili nebo o které jste slyšeli či četli. Snažte se, aby váš projev byl zajímavý.
- Napište fejeton o tom, jaké přednosti a nedostatky má např. byt v panelovém domě, byt v rušném centru města, dům za městem s rozsáhlou zahradou, dům v malé klidné obci, dům na samotě.
- Napište fejeton o tom, jak by mělo vypadat ideální bydlení.

Podkapitola Reportáž obsahuje tyto úkoly:

- Napište krátkou reportáž o vlastních zážitcích při cestování dopravními prostředky, při jízdě na kole, při výletu do hor apod.
- Připravte si na základě učebnic a internetu krátké referáty o zeměpisných a historických souvislostech reportáže a předneste je ve třídě.
- Napište reportáž o nějaké kulturní nebo sportovní akci a její přípravě, např. o školním divadelním představení, o hudebním vystoupení, sportovní soutěži apod.

V části o rozhovoru je tento úkol:

- Připravte sami rozhovor s některým z pedagogů o aktuálních otázkách předmětu, který vyučuje.

Co se týče přesvědčováním a manipulace, úkol na vlastní psaní je tento:

- Připravte si krátkou úvahu o svém vztahu k reklamám. Sledujete je často? Věříte tomu, co říkají? Ovlivňují vás, nebo na vás působí jen málo? Uspořádejte pak ve třídě diskusi o vlivu reklamy.

Úkolů týkajících se vlastního psaní s každým ročníkem ubývá, neboť se úkoly více soustředí na formální stránku psaní.

7.6 HODNOCENÍ

Hodnocení může být velmi užitečným nástrojem pro zlepšování výkonu žáků a dosahování úspěchů. Je určeno také k posouzení kvality, výkonu nebo úspěšnosti daného člověka.

Žáci 2. stupně ZŠ by měli podle RVP být schopni vyjadřovat své pocity a dojmy z přečteného textu a měli by je umět zaznamenávat.

V učebnici pro 6. ročník je zastoupený pouze jeden úkol týkající se přímého hodnocení předcházejícího textu, a to:

- Přečtěte si tuto žákovskou práci a zamyslete se nad tím, je-li napsána dobře, nebo špatně. Co byste práci vytkli, co naopak pokládáte za zdařilé?

V učebnici pro 7. ročník se vyskytují tyto dva úkoly týkající se hodnocení textu:

- Přečtěte si pozorně uvedené žákovské vypravování a zamyslete se nad tím, jestli je napsáno dobře, nebo špatně. Jak hodnotíte jazyk (výstižnost, názornost, pestrost použitých prostředků)? Jak hodnotíte výstavbu vypravování? Dokáže čtenáře zaujmout? Je napínavé?
- Pozorně si přečtěte otištěné žákovské práce. Který z popisů na vás více zapůsobil? Která místa pokládáte za zdařilá a která za nepodařená? Odůvodněte své hodnocení.

V učebnici pro 8. ročník je nejvíce úkolů týkajících se hodnocení z celé řady, je jich celkem 5.

- Úkolem bylo napsat charakteristiku. Které části práce jsou opravdu charakteristikou? Které informace jsou naopak z hlediska Aniččiny charakteristiky zbytečné? Jak byste tuto práci hodnotili?
- Jak hodnotíte poslední větu textu? Myslíte, že je vhodným zakončením výkladu?

- Připravte si stručné ústní zhodnocení díla (knihy, filmu, divadelního představení, koncertu apod.), které byste chtěli spolužákům doporučit. Pečlivě přitom shrňte důvody, proč dané dílo doporučujete.
- Jak byste tuto recenzi hodnotili? V čem vidíte její kladné a záporné rysy?
- Jak hodnotíte závěr úvahy? Zkuste navrhnout zajímavější a osobitější hodnocení.

V učebnici pro 9. ročník je pouze jedna hodnoticí otázka.

- Jak celkově hodnotíte jazykovou úroveň projevu? Nacházíte v něm zřetelné vyjadřovací nedostatky?

Hodnocení se v učebnicích vyskytuje jen zřídka.

8 VLASTNÍ SADA AKTIVIT K ROZVOJI TVŮRČÍHO PSANÍ

Tvorba vlastních aktivit a zejména jejich ověření ve výuce by mohlo být předmětem návazného výzkumného šetření ve formě diplomové práce po absolvování didaktických seminářů.

Tato kapitola obsahuje metodický návrh obsahu dílny tvůrčího psaní a návrhy úkolů, které chybí v učebnicové řadě Český jazyk pro základní školy od SPN – pedagogického nakladatelství, tedy formy převyprávění básní do prozaických příběhů a myšlenkové mapy. Na obě témata jsou vytvořeny dva úkoly.

8.1 METODICKÝ NÁVRH OBSAHU DÍLNY TVŮRČÍHO PSANÍ

Aktivity využití v dílně tvůrčího psaní jsou inspirovány Malým kurzem tvůrčího psaní od MgA. Reného Nekudy³⁵. Budeme se zabývat základní strukturou příběhu, postavami, dialogy a monology a popisy.

Úkolem dílny je seznámit žáky se základními pravidly psaní příběhů. Žáci by po dokončení dílny měli umět tvořit základní struktury příběhů, měli by dokázat vytvořit si důvěryhodné příběhové postavy, zapisovat monology a dialogy a měli by být schopni správně využívat popisy. Každá část je doplněna konkrétními úkoly využitelnými v dílně tvůrčího psaní.

8.1.1 ZÁKLADNÍ STRUKTURA PŘÍBĚHŮ

Základní strukturu příběhu tvoří úvod, stať a závěr.

Nejčastějším začátkem neboli úvodem příběhů je seznámení. K seznámení se slovy MgA. Reného Nekudy poté přidává atmosféra, tempo, styl, podhalení zápletky, postava, místo a čas. Seznámení slouží k vybrání čtenáře, proto je důležité dodržet tzv. žánrové očekávání, tj. předem předdefinované podoby příběhu.

Úkol k tomuto celku zní:

- Napište krátký (maximálně pětiřádkový) úvod formou seznámení.

³⁵ Součástí přípravy na bakalářskou práci byla naše osobní účast v tomto kurzu.

Druhou možností začátku je zaujetí, například „Neuvěříš, co se mi stalo!“ Tento typ začátku má rychlejší tempo. Obsahuje přímou řeč, tajemství, emoce, atmosféru, vtahuje čtenáře do akce.

MgA. René Nekuda poukazuje na tzv. systém háčků, tj. podvědomou otázku, na kterou chce čtenář znát odpověď. Často to bývá netradiční situace, silné emoce nebo netradiční hlavní postava.

Úkolem k této části je:

- Napište krátký (maximálně pětiřádkový) úvod formou zaujetí.

Zápletka je součástí statě, je to situace, událost, která vytváří konflikty. MgA René Nekuda je toho názoru, že konflikt nemusí být pouze negativní, pozitivní konflikt může mít stejný účinek. Konfliktem je například zvrát nebo překvapení, jeho funkce je prohloubení významu příběhu.

Další funkcí zápletky je oddalování konce. Bez zápletky není příběh.

Úkol k tomuto celku zní:

- Zkuste napsat zápletku, která by mohla navazovat na jeden z úvodů, který jste sepsali v prvním či druhém úkolu.

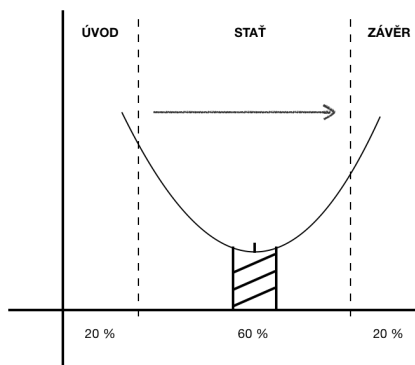
Rozuzlení neboli závěr je „jak to dopadne“. Důležitá je uzavřenost. Podle slov Reného Nekudy lidé touží po uzavřených sekvencích. Uzavřenost dává příběhu smysl. Co se týká otevřených konců, mysl si je uzavírá sama.

Konec má velký význam, neboť dokáže otočit vyznění celého příběhu o 180°.

Úkolem k tomuto komplexu je:

- Pokuste se napsat krátký (maximálně pětiřádkový) konec příběhu, který čtenáře zaujme.

Součástí základní struktury příběhu je graf pozornosti (viz níže a Příloha č.1).

Graf pozornosti

Vyšrafovaná část by měla být zhruba ve dvou třetinách statě, je místem zvratu. Pokud se autorovi podaří čtenáře zaujmout ve stati, může ho odradit už jen špatný konec.

Na konci této lekce si shrneme látku souborem úkolů:

- Kostrou příběhu je: „Maminka zakázala Petrovi jít ven po setmění, Petr maminku neposlechl a už se nevrátil domů.“ Napište, co se mohlo stát, přidejte kostře „maso“.
- Zkuste napsat krátký příběh, vyberte si k tomu jednu z forem úvodu, ve stati nezapomeňte na konflikt a v závěru buďto odpovězte na všechny háčky, nebo nechte čtenáře si je domyslet.
- Vědomě pojmenujte háčky v knize, která vás zaujala.

8.1.2 POSTAVY

Postavy jsou velmi důležitou součástí každého příběhu.

Postavy dělíme na ploché a barvitě (plastické). Ploché postavy mají tendenci být černobílé, jsou předvídatelné, lehce definovatelné, nevyvíjejí se. Často se vyskytují v pohádkách, westernech, reklamách, komiksech apod. Plastické (živé, barvitě) postavy se mohou vyvíjet, jsou nepředvídatelné (mají vnitřní konflikt, zlozvyky, zkratky, traumata), hůř se definují, vyvolávají dojem reálné postavy, čtenář se s nimi snáz ztotožňuje.

- Pokuste se pojmenovat v jednom příběhu jednu plochou a jednu plastickou postavu.

Existují čtyři důležité termíny v oblasti postav: motivace, kapacita, hrdina a antihrdina. Motivace dle MgA. Reného Nekudy propojuje hlavní postavu s konstrukcí děje, může se ztrácet a získávat v průběhu příběhu. Kapacita je úroveň příběhu, kterou na sebe postava

dokáže navázat. S kapacitou si autor může vyhrát, může například přidat lektvary, kouzla, kousnutí od pavouka apod. Hrdina a antihrdina nesouvisí s dobrem a zlem. Antihrdina je protisíla, dokáže ze stejné situace utvořit jiný příběh. Antihrdinu je možné získávat a ztrácet v průběhu příběhu, musí však mít podobnou kapacitu jako hrdina. Typickým vzorcem hrdiny je tzv. příběhový kód (dávání smyslu chybám), hrdina má chybu, která snižuje jeho kapacitu, jakmile chybu překoná, může se rovnat s antihrdinou. Typickým antihrdinou je například Jay Gatsby nebo Dr. Watson.

Úkolem k tomuto celku je:

- Vymyslete si vlastního hrdinu i s jeho chybou a k němu vytvořte vlastního antihrdinu.

Tajemstvím při vytváření postav je, že autor musí vědět o postavě mnohem víc, než je do příběhu potřeba. Může toho dosáhnout sepsáním životopisu postavy nebo rodokmenem. Dobrý spisovatel pracuje na stejném principu jako dobrý herec, vžije se do své postavy.

Úkol k vytváření postav zní:

- Napište životopis postavy vymyšlené v úkolu z přechozího celku.

Další otázkou je prezentování postavy čtenářům, to je možné udělat formou popisu nebo pomocí „kouzelných předmětů“, např. „skříň – co dokáže říct skříň o svém majiteli?“

Úkolem k prezentování postavy je:

- Napište, co vše obsahuje skříň vaší postavy z úkolu o hrdinovi.
- Společně vymysleme, jaký další předmět by mohl postavu definovat.

8.1.3 DIALOGY A MONOLOGY

Dialog je komunikace mezi dvěma nebo více osobami. Monolog je jednostranná řeč, mluví pouze jedna osoba, a to buďto k sobě nebo k osobě jiné, která pouze naslouchá.

Funkcí dialogů je charakteristika postav a vztahů mezi postavami. Dialogy zrychlují tempo vyprávění, jsou nositelem napětí.

René Nekuda tvrdí, že tajemství dialogů je v tom, že dialogy nejsou přepisem běžné řeči, ale mají tak vypadat.

Pro správné psaní dialogů je třeba umět pracovat s uvozovacími větami, chápat, že některá postava může mluvit více než jiná. Každá postava mluví jinak a je důležité dodržovat řeč postav. Uvozovací věty se používají, když nevíme, kdo mluví, pokud však uvozovací věty obsahují další informaci, nemůžeme je vynechat. Uvozovací věty mohou být také otázkou autorského stylu, v tom případě by se neměly vynechávat. Stejně jako v běžném životě, ani v knize nemluví všechny postavy ve stejné kvantitě, některé mluví více a některé méně. Každá postava má jinou slovní zásobu, je proto potřeba vyrobit si pro každou postavu specifickou slovní zásobu a následně ji dodržovat, aby postava neztratila svou identitu.

Před zadáním úkolu je třeba zmínit, jak se správně tvoří přímá řeč:

- „Dobrý den,“ řekl Petr.
- „Dobrý den?!“ řekl Petr.
- Petr řekl: „Dobrý den.“

Uvozovací věta vždy začíná malým počátečním písmenem. Jedna postava rovná se jeden odstavec.

Úkol k části dialogy zní:

- Napište dialog mezi vaší postavou hrdiny a antihrdiny z komplexu o postavách.

Úkolem týkajícím se monologů je:

- Vytvořte krátký monolog, kterým vaše postava (hrdina nebo antihrdina) promlouvá sám k sobě v těchto situacích:
 - Postava dostala jiné jídlo, než si objednala.
 - Postavu rozčílila paní z úřadu.
 - Postava dostala dárek od tajného ctitele/ctitelky.
 - Postava dostala pokutu za špatné parkování.
 - Postavě zrušili let.

Shrnující úkol této kapitoly zní:

- Rozdělte se do dvojic a sepište rozhovor vašich postav, kdyby se náhodně setkaly v kavárně.

8.1.4 POPISY

Funkcí popisů je něco nebo někoho popsat. Popisy zpomalují vyprávění. Mají důležitou roli v přednesu obrazu čtenáři (autor má obraz v hlavě a potřebuje ho popsat tak, aby ho čtenář pochopil).

Tajemství popisování tkví dle MgA. Reného Nekudy v rozpoznání důležitosti detailu. V povídce je prostor na pět až sedm detailů. Detaily vybíráme podle cíle a žánru příběhu.

Popisy je možné dělit na statické a dynamické a na přímé a nepřímé. Statickými popisy se popisuje něco, co se nemění, statický popis je pomalý, využívá přídavná jména. Dynamický popis je rychlejší, používá slovesa a využívá se zejména k popisu akce. Přímý popis je konkrétní, není v něm prostor pro interpretaci. Nepřímý popis dojde čtenáři z kontextu, musí zapojit fantazii, je přirozenější.

Úkol zní:

- Napište jeden popis statický a jeden dynamický o délce maximálně pěti řádků.

René Nekuda využívá čtyři body k dosažení lepšího popisu: zapojení smyslů, přirovnání, oxymóra, reálný předobraz. Zapojení smyslů spočívá ve využití jiného smyslu než zraku, tedy čichu, hmatu či chuti, popis se tak stává smyslnějším. Přirovnáním poukazujeme na společné znaky A a B. Musí být srozumitelné, co s čím srovnáváme. Oxymóra vytváří pnutí na základě jazyka. Oxymoron je nesmyslné nebo dokonce protikladné spojení slov. Čím reálnější je předobraz, tím lépe se převede do textu. Dnes je těžké napsat dokonalý popis, neboť si čtenář pod každým slovem představí nějakou přídatnou informaci.

Popisy mají na základě bodu týkajícího se reálného předobrazu nejvyšší využití ve sci-fi a fantasy.

Úkol k tomuto celku zní:

- Popište vaše nejoblíbenější roční období s využitím smyslů a přirovnání.
- Popište místo, na kterém se nachází vaše postava před situací a během nečekané situace (můžete začít popisem postavy nebo rovnou popisovat místo a přejít do popisu děje).

Závěrem celé dílny tvůrčího psaní je poslední úkol, kterým je napsání vlastního příběhu s využitím znalostí z jednotlivých lekcí.

8.2 FORMY PŘEVYPRÁVĚNÍ BÁSNÍ DO PROZAICKÝCH PŘÍBĚHŮ

Téma je již popsáno v kapitole 6 Tvůrčí analýza a interpretace básní a jeho funkce jsou popsány v kapitole 7 Tvůrčí psaní v učebnicích. K tématu byly vytvořeny dva úkoly, které tuto techniku rozvoje tvůrčího psaní využívají.

8.2.1 ÚKOL Č. 1: VYBERTE SI JEDNU BÁSEŇ A PŘEVYPRÁVĚJTE JI DO PROZAICKÉHO PŘÍBĚHU.

Např.: *Za trochu lásky šel bych světa kraj* od Jaroslava Vrchlického převyprávějte na pohádku.

Za trochu lásky šel bych světa kraj – Jaroslav Vrchlický

Za trochu lásky šel bych světa kraj

šel s hlavou odkrytou a šel bych bosý

šel v ledu – ale v duši věčný máj,

šel vichřicí – však slyšel zpívat kosy,

šel pouští – a měl v srdci perly rosy.

Za trochu lásky šel bych světa kraj,

jak ten, kdo zpívá u dveří a prosí.

Převyprávění:

Princ se zamiloval do princezny, kterou krátce po jejich setkání unesl zlý černokněžník. Princ se ji ihned vydal hledat. Cestou ho přepadli loupežníci a vzali mu klobouk a boty. Princ procházel Ledovou zemí, kde byly všechny cesty tvořené ledem, jeho však hřála láska. Počasí mu nepřálo, potkala ho velká vichřice, ale on i v tom hluku slyšel zpívat kosy a nevzdával to. Došel až na poušť, ale nežíznil, neboť měl v srdci perly rosy, které mu jeho odhodlání dodávalo. Když konečně dorazil do černokněžnickova paláce, uslyšel princeznu, jak za branami prosí černokněžníka o propuštění. Princ princeznu zachránil a žili šťastně až do smrti.

8.2.2 ÚKOL Č. 2: PŘEBÁSNĚTE PROZAICKÝ PŘÍBĚH.

Např.: Pohádku O Červené Karkulce od Jacoba a Wilhelma Grimma přebásněte.

Přebásnění:

*Byla jednou jedna holka,
ta jmenovala se Karkulka.
Šaty měla červené,
od maminky pletené.
Za babčou se vydala,
cestou vlka potkala.*

*Vlk se náhle rozhodne,
babičku že přepadne.
Než Karkulka přiklusala,
na vlka v chatce narazila.
Ten teď sežral obě dvě,
ještě, že ten lovec jde.
Karkulku i babičku
vytáhle mu z kožíšku.*

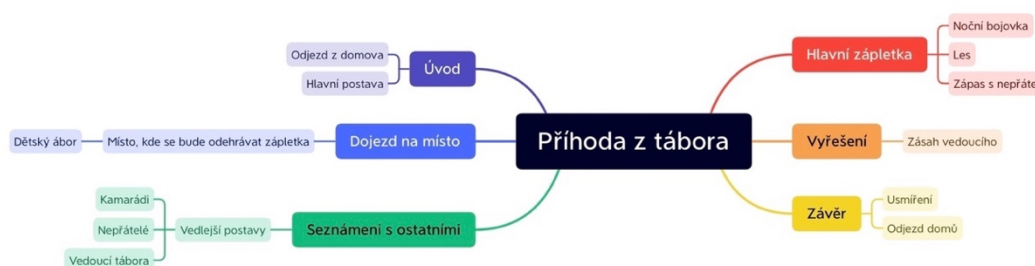
8.3 MYŠLENKOVÉ MAPY

Téma je již zmíněno v kapitole 6 Tvůrčí analýza a interpretace básní a jeho funkce jsou popsány v kapitole 7 Tvůrčí psaní v učebnicích. K tématu byly vytvořeny opět dva úkoly, které tuto techniku rozvoje tvůrčího psaní využívají.

8.3.1 ÚKOL Č. 1: VYTVOŘTE MYŠLENKOVOU MAPU K PŘÍBĚHU NA URČITÉ TÉMA. PŘÍBĚH NÁSLEDNĚ NAPIŠTE.

Myšlenková mapa v tomto případě nahrazuje osnovu příběhu. Její funkcí je plánování a organizace psaní, viz 7.4 Myšlenkové mapy.

Např.: Vytvořte myšlenkovou mapu k příběhu na téma *Příhoda z tábora* (viz níže a Příloha č. 3).

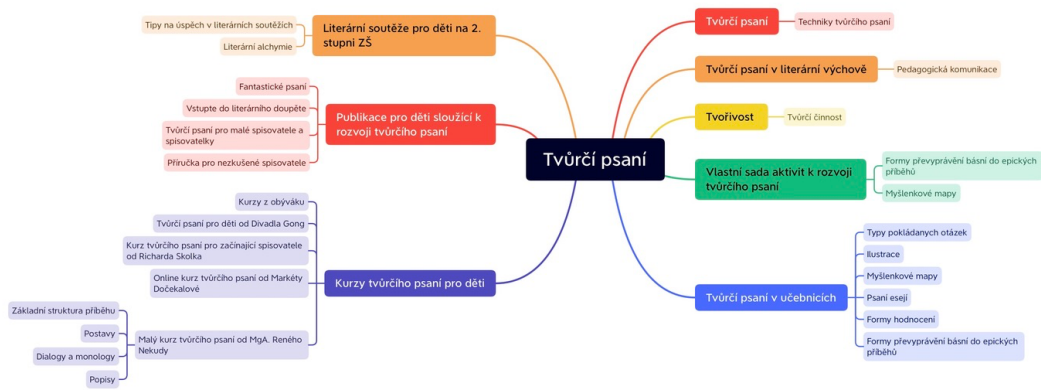

Myšlenková mapa k příběhu na téma *Příhoda z tábora*

8.3.2 ÚKOL Č. 2: VYTVOŘTE MYŠLENKOVOU MAPU, KTERÁ BUDE SLOUŽIT JAKO OSNOVA K SEMINÁRNÍ PRÁCI.

Zde je funkcí mapy organizace informací, viz 7.4 Myšlenkové mapy.

Např.: Vytvořte myšlenkovou mapu na téma *Tvůrčí psaní* (viz níže a Příloha č. 4).

Myšlenková mapa na téma *Tvůrčí psaní*

Myšlenkové mapy jsou tvořeny v aplikaci Xmind.

9 KURZY TVŮRČÍHO PSANÍ PRO DĚTI

Kurzy tvůrčího psaní pomáhají ke zdokonalení dovednosti psaní. Cílem kurzů je naučit se kreativě, vyjít ze zajetých stereotypů, najít vlastní styl. Kurzy tvůrčího psaní jsou různé. Některé se orientují na poezii, některé na prózu, jiné se soustředí na novinové články, eseje, odborné texty apod. Některé kurzy nabízejí náhled do spisovatelského nebo novinářského odvětví.

Kurzy tvůrčího psaní mohou být pro jedince, kteří se chtějí o psaní dozvědět více, pro spisovatele, kteří nevědí, jak dál, pro novináře, tvůrce reklam a dalších odvětví. Rozpětí účelnosti kurzu je od začátečníků až k profesionálům.

Kurzy tvůrčího psaní nejsou ve většině případů omezené věkem, rozdělují se pouze na kurzy pro začátečníky nebo pokročilé.

9.1 KURZY Z OBÝVÁKU

Kurzy z obýváku obsahují Psací laboratoř, která je online kurzem tvůrčího psaní. Je určena pro děti od 9 do 14 let a je rozdělena do čtyř lekcí, které jsou ukončeny tématem k psaní. Každá lekce obsahuje úkol, na kterém dítě pracuje. K zvládnutí úkolu mu pomohou příklady a návody.

Kurz obsahuje 3 typy podpory tvůrčího psaní: cvičebnice, psací budíček a psací gang. Cvičebnice děti učí základy kreativního psaní, aby byly schopné dokončit svůj příběh, psací budíček poskytuje dětem inspiraci k psaní, i když právě nemají vlastní nápad, a psací gang slouží dětem jako podpora při psaní formou pomocné ruky od ostatních účastníků kurzu.

Děti se naučí pracovat s nápady, promyslet si příběh, budovat děj, udržovat napětí, ozvláštnit děj, dokončit příběh, a jak s textem naložit po dokončení.

Autorkami kurzu jsou Andrea Selzerová a Alžběta Bublanová. Andrea Selzerová je tvůrcem webových stránek Kurzy z obýváku, je lektorkou a mentorkou tvůrčího psaní. Alžběta Bublanová je autorkou pěti knih a lektorkou tvůrčího psaní pro veřejnost i učitele.

9.2 TVŮRČÍ PSANÍ PRO DĚTI OD DIVADLA GONG

Kurz tvůrčího psaní je určen dětem od deseti do patnácti let. Koná se 1x týdně po dobu devadesáti minut v Obecním domě ve Vysočanech, Jandova 4.

Žáci se během výuky naučí základní pravidla příběhu a vytváření hrdinů. Zjistí, jak získávat nové nápady a lépe pozorovat a popisovat své okolí. Naučí se, jak odstranit chyby v textu a jak učinit příběh napínavějším.

Lektorem kurzu je Martin Burda, lektor tvůrčího psaní, básník. Usiluje především o to, aby jeho studenti zlepšili svůj psaný projev, vytvořili si ideální návyky a získali novou inspiraci.

9.3 KURZ TVŮRČÍHO PSANÍ PRO ZAČÍNÁJÍCÍ SPISOVATELE OD RICHARDA SKOLKA

Kurz je určen všem zájemcům o literaturu. Náplní kurzu je tvorba dialogů, postav, základy stylistiky, práce s osnovou apod. Richard Skolek, spisovatel a lektor tvůrčího psaní, nabízí skupinové či individuální kurzy.

9.4 ONLINE KURZ TVŮRČÍHO PSANÍ OD MARKÉTY DOČEKALOVÉ

Kurz je určen začátečníkům i mírně pokročilým. Obsahuje třicet lekcí, které však účastník nemusí splnit. Lekce obsahují publicistické žánry, narativní tvorbu a filmovou tvorbu.

Autorem kurzu je Markéta Dočekalová, lektorka tvůrčího psaní a scenáristiky, autorka učebnic Tvůrčí psaní pro každého.

9.5 MALÝ KURZ TVŮRČÍHO PSANÍ OD MGA. RENÉHO NEKUDY

Kurz je určen začátečníkům. Náplní kurzu je základní struktura příběhu, postavy, dialogy a monology a popisy (viz 8.1 Metodický návrh obsahu dílny tvůrčího psaní).

Autorem kurzu je MgA. René Nekuda, lektor tvůrčího psaní a spisovatel. Nabízí kurzy pro začátečníky a pokročilé.

10 PUBLIKACE PRO DĚTI SLOUŽÍCÍ K ROZVOJI TVŮRČÍHO PSANÍ

V této části jsou vybrány čtyři aktuální dětské publikace o tvůrčím psaní. První publikace se jmenuje Fantastické psaní, autorkou je Klára Smolíková. Druhou je publikace s názvem Vstupte do literárního doupěte od stejné autorky. Třetí publikací je Tvůrčí psaní pro malé spisovatele a spisovatelky od Kateřiny Hoškové a poslední knihou je Příručka pro nezkušené spisovatele od Katie Daynesové a Megan Cullisové.

10.1 FANTASTICKÉ PSANÍ – KLÁRA SMOLÍKOVÁ

Kniha Fantastické psaní má podtitul Pracovní listy pro podporu čtenářské gramotnosti dětí staršího školního věku. Kniha vede k výchově ke čtenářství, čtenářské gramotnosti, vnímání literárního díla, tvůrčímu psaní, obsahuje pracovní listy a metodické příručky.

Autorka je spisovatelkou a lektorkou seminářů pro děti, studenty, pedagogy či knihovníky. Dále je autorkou knížek pro děti, spolupracuje s dětskými časopisy, píše scénáře ke komiksům, večerníčkům a také počítačovým hrám.

Kniha Fantastické psaní je rozdělena na tři “oddíly”: Fantasy, Sci-fi a Horor. Tyto oddíly se dále dělí do několika samostatných kapitol podle témat. U oddílu fantasy to jsou Draci, Bestiář, Rodokmen, Mapa, Bohové, Bortící se světy, Magie, Dveře do fantazie, Věci mluví, Nejen kouzla, ale i meče. Oddíl sci-fi je rozdělen na Snění o vesmíru, Roboti a vznášedla, Androidi, Vynálezy budoucnosti, Katastrofické výhledy, Ufo, vetřelci a mimozemšťané, Kosmičtí žoldáci, meziplanetární konflikty, Kříženci a mutanti, Stroj času, Chmurné dystrofické světy. Poslední oddíl horor obsahuje kapitoly Hrůza, strach a napětí, Nebezpečný hvozd, Mezi strašidelnými zdmi, Paranormální jevy, Strach z nemrtvých, Přeměna ve vlka, Monstrum z vesmíru, Psychologie děsu, Sestup do pekla, Městské legendy.

Každá kapitola obsahuje metodickou část a pracovní list. Metodická část nejprve popíše, o čem kapitola bude, uvede “rozšiřující úkol”, který nesouvisí s pracovním listem, zajímavost o tématu kapitoly a představí, v čem spočívají úkoly na pracovním listu a jak by se měly vypracovávat. Metodická část obsahuje také vysvětlení názvu kapitoly nebo umístění kapitoly do daného oddílu. Pracovní list slouží k rozvoji fantazie a odstranění strachu z psaní.

Tato kniha by se dala využít během výuky literární výchovy, čímž by se žáci naladili na psaní a dali prostor kreativitě, nebo na domácí procvičování.

10.2 VSTUPTÉ DO LITERÁRNÍHO DOUPĚTE – KLÁRA SMOLÍKOVÁ

Kniha Vstupte do literárního doupěte má podtitul Pracovní listy pro tvořivé psaní a chytré čtení a je určena pro rozvoj čtenářské gramotnosti pro 2. stupeň ZŠ a SŠ. Spoluautorem je Jiří W. Procházka. Kniha je pokračováním publikace Zakousněte se do knihy, která je určena žákům prvního stupně.

Jiří Walker Procházka se zabývá žánry fantasy, sci-fi, detektivkami a horory. O Kláře Smolíkové hovořím v předchozí kapitole 10.1 Fantastické psaní – Klára Smolíková.

Kniha obsahuje kapitoly Superspisovatel, Kde se čte?, Čtenář s čas, Pět smyslů, pět možností, Přirovnání běžná a jedinečná, Literární počasí aneb jak pracovat s atmosférou, Atmosféra a žánr, Život je dialog, Komiksové dialogy, Dialogy ze života, Telefon z knihovny, Líheň hrdinů, Vzhled hrdiny, Jméno pro hrdinu, Já, nebo on, Co vím o svém hrdinovi, Literární žánry, Píšeme literární žánry, Žánry v reálném životě, Text v jiném médiích, Velký příběh z malých slov, Sedm smrtelných hříchů, Červená Karkulka, Příběh podle osnovy, Jaké děláme při psaní chyby, Začátek od konce aneb konec na začátku, Parodie, Fanfikce, Literární turnaj, Jak píší ostatní?.

Kapitoly jsou rozděleny na pracovní listy a metodiku pro učitele, knihovníky a jiné zájemce. Metodika upřesňuje práci s jednotlivými úkoly, odkrývá širší souvislosti a odkazuje na možné navazující aktivity. Pracovní listy obsahují několik interaktivních úkolů, které by měly rozšířit zájem žáků o literaturu.

Kniha je určena k budování pozitivního vztahu k literatuře. Je možné ji využít doma nebo i ve škole jako úvodní aktivitu před samotnou výukou.

10.3 TVŮRČÍ PSANÍ PRO MALÉ SPISOVATELE A SPISOVATELKY – KATEŘINA HOŠKOVÁ

Kniha Tvůrčí psaní pro malé spisovatele a spisovatelky je určena nejen dětem, ale i dospělým, kteří se chtějí věnovat tvůrčímu psaní. Kapitoly jsou řazeny od jednodušších po

obtížnější. Kniha slouží nejen k rozvoji tvůrčího psaní a práci s jazykem, ale i k sebepoznání, duševní hygieně a radosti.

Kateřina Hošková je autorem několika knih o tvůrčím psaní, mezi které patří *To si piš... a kresli taky – Tvůrčí psaní a kreslení pro všechny* a *To si piš... a kresli taky 2*.

Kniha obsahuje tyto kapitoly: Jak začít aneb Automatickým psaním k uvolnění, Abecedník, Abecedník se zadáním, Hrůzostrašný abecedník, První básnička, Podezřele podařená povídka pro piráty před půlnoční plavbou, Vylosuj a spust'!, Svět prapodivných předmětů, Co by se stalo kdyby aneb Pohádka s pozměněným dějem, Jméno, město, zvíře, Co dělá můj pokoj, když tam nejsem, Záhadné vynálezy, Když strom promluví, Co vyprávějí čísla, Přísluví, pořekadla a rčení, Povídky z jedné nebo i druhé kapsy, Dopis - a cože to vlastně je?, Africká cesta, Ve stínu babylonské věže, Byl jednou jeden, Tři tisíce metrů pod mořem, Hlavní podezřelý, Dopis na půdě dědečka Vojtěcha, Taková normální rodinka, O zlých obrech aneb Z dálných krajů I, Slabiky, slova, věty, Přistání na planetě Ursus, O leopardí ženě aneb Z dálných krajů II, Vzkaz v láhvi, Hlas ze záhrobí, Dobrodružství Sindibáda Námořníka, Překvapivé setkání, Jeden den v životě aneb Převtělím se!, O skleněném městě aneb Z dálných krajů III, Losovačka, Můj domov je tady, Jak nalézt utrpení aneb Z dálných krajů IV, Škola snů, Tajuplná země, Dadaismus aneb Když nesmysl smysl má, Staré pověsti české, Sedm dnů tvoření, Ferdův všední den, Jedno velké PROTOŽE, O ohnivém muži aneb Z dálných krajů V, Kdybych, tak bych, Snové brýle a geniální kapsa, Narodím se v jiném těle, Vlez mi na záda, U nás na nádraží v Horní Dolní, Zastavená vteřina, Horká zpráva!, Jedno malé KDYŽ, Vůně dávných časů, Čich, hmat, zrak, sluch, chuť aneb Všemi smysly, O strastiplném putování medvědáře a jeho medvěda, O třech bratřích aneb Z dálných krajů VI, Výprava za nebezpečím, Bajka aneb Ze zvířecí říše, Vezmi do ruky zmizík a piš! aneb Čím méně, tím lépe, a poslední lekce pro malé, ale zkušené spisovatele a spisovatelky. Dále kniha obsahuje kapitoly Seznam zmíněných pojmů, Použitá a doporučená literatura a Propojení se vzdělávacími oblastmi a průřezovými tématy.

Jednotlivé kapitoly, autorkou nazývané lekce, jsou určeny jako návody k rozvoji tvůrčího psaní. Kniha začíná automatickým psaním a pokračuje ke složitějším technikám. Na konci knihy jsou vysvětlivky termínů využívaných v knize a seznam propojení lekcí se vzdělávacími oblastmi a průřezovými tématy na základních školách a víceletých gymnáziích. Kniha se tedy dá využít individuálně i ve škole.

10.4 PŘÍRUČKA PRO NEZKUŠENÉ SPISOVATELE – KATIE DAYNESOVÁ A MEGAN CULLISOVÁ

Kniha Příručka pro nezkušené spisovatele má podtitul *Všechno, co potřebuješ vědět o psaní*. Autorkami jsou Katie Daynesová a Megan Cullisová. Kniha obsahuje spoustu ilustrací a nechybí jí volné stránky na vlastní nápady a myšlenky.

Katie Daynesová je editorka a autorka dětských knih. Její knihy jsou zaměřené na poznávání světa a vzdělávání od nejtělejšího věku.

Kniha obsahuje sedm hlavních kapitol, *Nápady*, *Plánování*, *Psaní příběhů*, *Poezie a píseň*, *Non-fiction*, *Pravidla a seznamy slov*, *Poznámky*. K hlavním kapitolám se vždy řadí menší, které zpravidla rozvíjí hlavní kapitolu. Pod kapitolu *Nápady* patří *Inspirace od jiných*, *Každodenní náměty*, *Zprávy*, *Ze zkušeností*, *Naděje a sny* a *Co kdyby?* Do kapitoly *Plánování* se řadí *Shrnutí*, *Myšlenková mapa*, *Dějová hora*, *Vyprávěčské prostředky*, *Hlavní linie*, *Vymyšlení od konce*, *Kulisy*, *Typy postav*, *Jak vše propojit*. Kapitola *Psaní příběhů* obsahuje *Zahájení*, *Závěry*, *Stavební bloky vyprávění*, *Akce*, *Dialog*, *Popis*, *Vnitřní monolog*, *Expozice*, *Scénáře*, *Komiksy* a *Názvy*. Část *Poezie a báseň* zahrnuje *Co je báseň?*, *Rýmy a metrum*, *Básnické formy*, *Texty písní* a *Básnický jazyk*. *Non-fiction* obsahuje *Referáty*, *Blogy*, *Přesvědčovací psaní* a *Vzpomínky*. Do kapitoly *Pravidla a seznamy slov* patří *Redigování*, *Gramatika*, *Interpunkce*, *Špionská slova*, *Detektivní slova*, *Dobrodružná slova*, *Cestovní slova*, *Romantická slova*, *Komediální slova*, *Fantasy slova*, *Sci-fi slova* a *Další užitečná slova*. Poslední část *Poznámky* obsahuje *Volné stránky na vaše poznámky*, *Rejstřík* a *Použitou literaturu*.

Každá část obsahuje několik typů pro psaní, význam obsahu kapitoly, vysvětlení neznámých pojmů, příklad a radu.

Kniha je určena na volnočasové čtení a procvičování, není vzdělávacím prostředkem určeným do škol.

11 LITERÁRNÍ SOUTĚŽE PRO DĚTI NA 2. STUPNI ZŠ

Literární soutěže slouží k povzbuzení literární tvorby a hledání nových autorů. Tyto soutěže mohou pořádat různé organizace, vydavatelé, nakladatelství, knihovny, literární skupiny, střediska volného času, školy, církve nebo jiné instituce. Jednotlivé soutěže se mohou zaměřovat na různé literární formy, žánry, specifické skupiny osob, specifická témata.

Literární soutěže se od sebe odlišují vybranou skupinou účastníků, mezi těmi mohou být senioři, dospělí, studenti, děti na druhém stupni základní školy, děti na prvním stupni základní školy, amatéři nebo profesionálové. Mezi pravidla soutěží patří časové omezení, délkové omezení, formát díla, v některých případech poplatky za přihlášení a jiné.

Cílem literárních soutěží je poskytnutí příležitosti novým autorům a možnost představení jejich práce. Posouzení od odborníků jim přinese zpětnou vazbu, mohou získat ceny či ocenění. Úspěch v literární soutěži přinese jejich autorům pozornost ze strany vydavatelů a nakladatelů. Některé soutěže se dokonce podílejí na vydání děl autorů s nejlepším umístěním. Zároveň mohou být také způsobem seznámení se s dalšími autory na stejné či podobné úrovni psaní se stejným zájmem, odborníky, kontakty s nakladatelstvími. Toto vše může vést k rozvoji kariéry v oblasti literatury.

Aktuálně (únor 2023) probíhá okolo 45 literárních soutěží. Může se jich zúčastnit každý, kdo splňuje věkovou hranici a termín uzávěrky. Tipy na úspěch v literárních soutěžích viz Příloha č. 5.

11.1 LITERÁRNÍ ALCHYMIE

Seznamu literárních soutěží se věnují stránky Literární alchymie, kde může kdokoli najít veškeré literární soutěže, kterých je možné se zúčastnit. U jednotlivých literárních soutěží je vždy napsán název, téma textu, věk potenciálních účastníků, rozsah textu, datum trvání soutěže a pořadatel soutěže. Stránka je navíc obdařena různými piktogramy, které dělají stránky pochopitelnější pro všechny zájemce.

Autorka webových stránek píše i blok o tvůrčím psaní a pořádá kurzy.

Seznam piktogramů (viz Příloha č. 6):

- aktuální ročník je vyhlášený
- aktuální ročník není vyhlášený
- pořídá nakladatelství nebo vychází sborník
- jen fantasy, sci-fi a horor
- jen pro děti a mládež
- volné téma
- lze posílat ve slovenštině

Seznam piktogramů

Aktuální literární soutěže pro děti na druhém stupně základní školy jsou podle webové stránky Literární alchymie následující: Rosteme s knihou, Čapkoviny, O pardubický pramínek, Vlajka pro Tibet, Andersenova hvězdička, Literární soutěž Památníku Tereziín, Moje Veličenstvo kniha a Slavkovské memento.

ZÁVĚR

Cílem této práce bylo prostudování odborné literatury tvůrčího psaní, popsání technik tvůrčího psaní, zmapování učebnicové řady Český jazyk pro základní školy, nakladatelství SPN – pedagogické nakladatelství z hlediska uplatnění technik tvůrčího psaní, návrh vlastních aktivit k rozvoji tvůrčího psaní vhodných pro žáky na 2. stupni ZŠ a uvedení dalších forem rozvoje tvůrčího psaní mimo školní prostředí.

Práce popisuje nezbytné součásti tvůrčího psaní, jakými jsou tvořivost a tvůrčí činnost. Dále se zabývá tvůrčím psaním a jeho technikami, tvůrčím psaním v literární výchově a analýzou a interpretací básní. V praktické části podává kompletní pohled na učebnicovou řadu Český jazyk pro základní školy, nakladatelství SPN – pedagogické nakladatelství z hlediska tvůrčího psaní. Během práce bylo zjištěno, že žáci se mohou naučit přemýšlet nad formulací a vyzněním přečteného textu, využít ilustrace k dokreslení příběhu díla, psaní textů na určitá témata a určitých žánrů a hodnocení textů.

Analýza učebnicové řady prokázala, že otázky v učebnicích podněcují žáky k tvořivosti. V učebnicové řadě se vyskytují otázky uzavřené i otevřené, nižší i vyšší kognitivní náročnosti, tudíž i otázky tvořivé. Učebnice obsahují ilustrace, které žákům pomáhají k vizuálnímu doplnění a zvýraznění textu. Vlastní psaní neboli psaní esejí se vyskytuje v každé kapitole části slohu a komunikace, tudíž by žáci měli dokázat napsat vlastní text podle zadání. Tyto typy úkolů u žáků podporují tvořivost a slouží k rozvoji a procvičování dovednosti psaní. V učebnici se také vyskytuje hodnocení textů, které je užitečným nástrojem pro zlepšování výkonu žáků, není však zastoupeno v takové míře.

V analyzované učebnicové řadě nebyl zjištěn výskyt tvorby myšlenkových map a forem převyprávění básní do prozaických příběhů. Návrhy těchto úkolů jsou podány v kapitole Sada vlastních aktivit k rozvoji tvůrčího psaní spolu s metodickým návrhem obsahu dílny tvůrčího psaní.

Dále byly popsány mimoškolní možnosti rozvoje tvůrčího psaní, kterými jsou kurzy tvůrčího psaní, publikace o tvůrčím psaní a literární soutěže. Kurzy tvůrčího psaní naučí žáky základní struktury příběhu, tvorbu postav, tvorbu monologů a dialogů nebo psaní popisů. Publikace o tvůrčím psaní obsahují pracovní listy, které žákům pomohou se rozepsat a v literárních soutěžích mohou žáci zúročit své schopnosti.

Celkově lze situaci zhodnotit tak, že tvůrčí psaní je bezesporu podstatnou součástí vzdělávání i zájmové činnosti a snaha o jeho rozvoj se do určité míry projevuje jak v učebních textech, tak zejména v mimoškolních a volnočasových aktivitách.

Práce nám přinesla širší pohled na tvůrčí psaní a naučila nás techniky, které tvůrčí psaní využívá. Obohatila nás o analýzu využití těchto technik v učebnicových řadách a ukázala nám, jak je možné tvůrčí psaní rozvíjet volnočasově.

V budoucnu bychom se chtěli vrátit ke způsobům využití tvůrčího psaní při výuce českého jazyka na 2. stupni základních škol.

SEZNAM LITERATURY

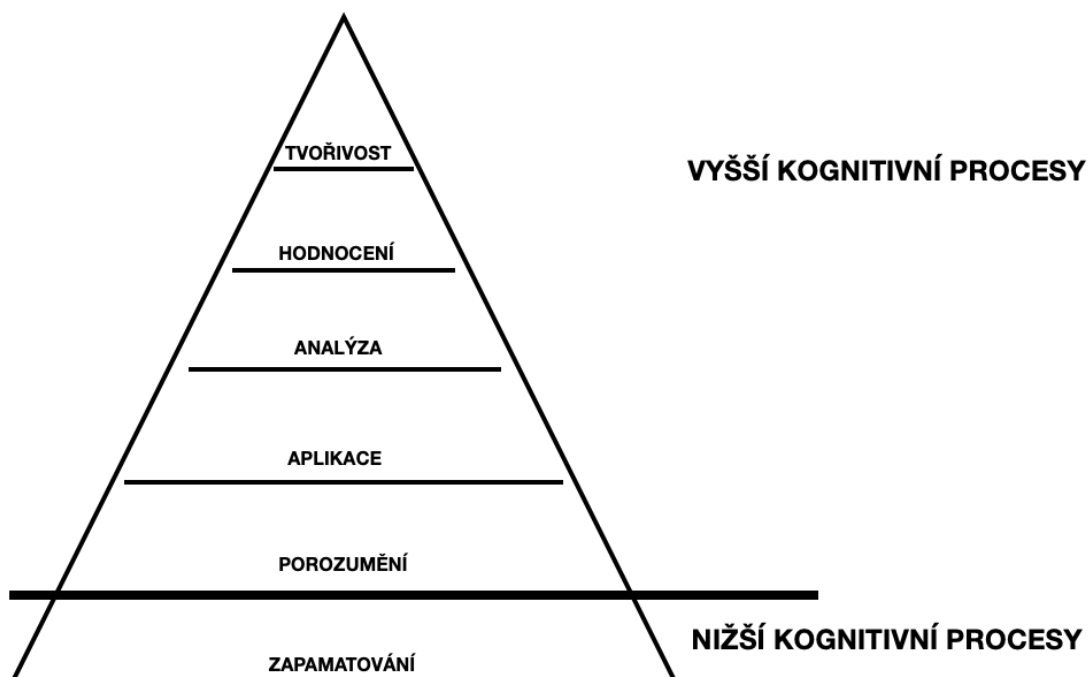
- BUBLANOVÁ, Alžběta a Andrea SELZEROVÁ. *Cvičebnice tvůrčího psaní: i Shakespeare nějak začal...* Praha: Grada, [2021]. ISBN 978-80-271-3030-6.
- BUZAN, Tony a Barry BUZAN. *Myšlenkové mapy: probudte svou kreativitu, zlepšete svou paměť, změňte svůj život*. 2. vyd. Přeložil Michal KAŠPÁREK. Brno: BizBooks, 2012. ISBN 978-80-265-0030-8.
- ČAČKA, Otto. *Psychologie imaginativní výchovy: pro posluchače fakult pedagogických*. Brno: Masarykova univerzita, 1990. ISBN 80-210-0223-9.
- ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ. *Psychologie pro učitele*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-273-7.
- DOČEKALOVÁ, Markéta. *Tvůrčí psaní pro každého*. Druhé vydání. Praha: Mám talent, 2016-. Knížky pro talentované čtenáře. ISBN 978-80-906506-0-2.
- FIŠER, Zbyněk. *Tvůrčí psaní: malá učebnice technik tvůrčího psaní*. Brno: Paido, 2001. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-99-0.
- FIŠER, Zbyněk. *Tvůrčí psaní a literární výchova*. In: FIŠER, Zbyněk. *Tvůrčí psaní v literární výchově jako nástroj poznávání*. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 978-80-210-6121-7, s. 11-18.
- DVOŘÁKOVÁ, Dagmar, CHOLASTOVÁ, Jitka, KUBĚNSKÝ, Petr. *Od modelu ke vzdělávací praxi*. In: FIŠER, Zbyněk. *Tvůrčí psaní v literární výchově jako nástroj poznávání*. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 978-80-210-6121-7, s. 19-36.
- ŠALAMOUNOVÁ, Zuzana. *Tvůrčí psaní jako cesta k tvořivé pedagogické komunikaci*. In: FIŠER, Zbyněk. *Tvůrčí psaní v literární výchově jako nástroj poznávání*. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 978-80-210-6121-7, s. 37-78.
- KOPEČNÁ, Pavla. *Tvůrčí analýza a interpretace básní*. In: FIŠER, Zbyněk. *Tvůrčí psaní v literární výchově jako nástroj poznávání*. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 978-80-210-6121-7, s. 79-110.
- GOLEMAN, Daniel. *Práce s emoční inteligencí: jak odstartovat úspěšnou kariéru*. Praha: Columbus, 2000. ISBN 80-7249-017-6.
- KELNAROVÁ, Jarmila a Eva MATĚJKOVÁ. *Psychologie: pro studenty zdravotnických oborů*. Praha: Grada, 2010. Sestra (Grada). ISBN 978-80-247-3270-1.
- KOŽMÍN, Zdeněk. *Tvořivý sloh: malé traktáty a malé scénáře*. Praha: Victoria Publishing, 1995. ISBN 80-7187-037-4.
- POLÁKOVÁ, Jolana. *Myšlenkové tvoření: nárys obecné teorie*. Praha: Filozofický ústav AV ČR, 1993. ISBN 80-7007-037-4.

SEZNAM ELEKTRONICKÝCH ZDROJŮ

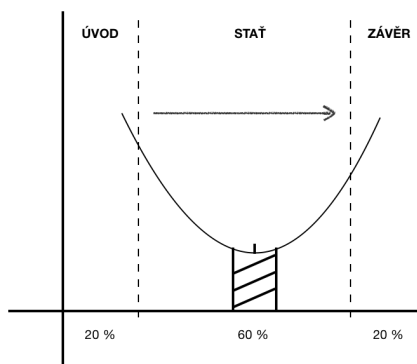
- What Are Creative Activities? [online]. Reference, 2020, 17.3.2020 [cit. 3.3.2023]. Dostupné z: bit.ly/3y8nObu
- What Is Creative Writing? | An Introduction for Students [online]. [cit. 2023-03-04]. Dostupné z: bit.ly/3kHGUIQ
- Zbyněk Fišer, Odborný článek: Tvůrčí psaní. Metodický portál / Odborné články [online]. 21.10.2005. [cit. 6.3.2023]. Dostupné z: bit.ly/3F09XaY
- Andrea Selzerová. Kurz tvůrčího psaní pro děti | Kurzy z obýváku. Pomáháme poznat vaše příběhy [online]. Alžběta Bublanová. [cit. 20.3.2023]. Dostupné z: bit.ly/403DBVj
- Richard Skolek. Kurz tvůrčího psaní pro začínající spisovatele | Naučmese. Nové dovednosti a lidé | Naučmese [online]. [cit. 20.3.2023]. Dostupné z: bit.ly/42pZhwm
- Markéta Dočekalová. Online kurz tvůrčího psaní: tvurcipsani. tvurcipsani [online]. Copyright © 2022 Škola tvůrčího psaní Markéty Dočekalové [cit. 21.03.2023]. Dostupné z: bit.ly/40lqb6N
- Tvůrčí psaní pro děti (10–15 let) | GONG. GONG | prostor pro zábavu a vzdělání | divadlo – pro děti – hudba – vzdělání [online]. [cit. 20.3.2023]. Dostupné z: bit.ly/3JvDZVE
- Katka Kalivodová. Literární soutěže: největší český seznam. Literární alchymie [online]. Copyright © 2023 [cit. 21.03.2023]. Dostupné z: bit.ly/3n3aAKS
- Alberto Legs. Tipy pro přihlášení do literární soutěže. Actualidad literatura[online]. [cit. 22.3.2023]. Dostupné z: bit.ly/3ndz6sU

PŘÍLOHY

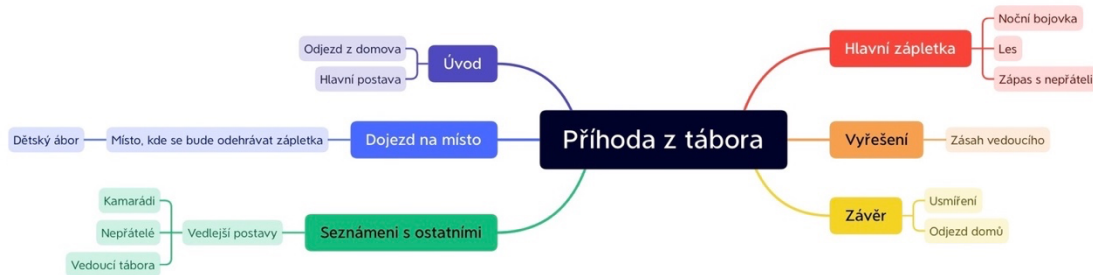
Příloha č. 1 – Bloomova taxonomie (vlastní tvorba)

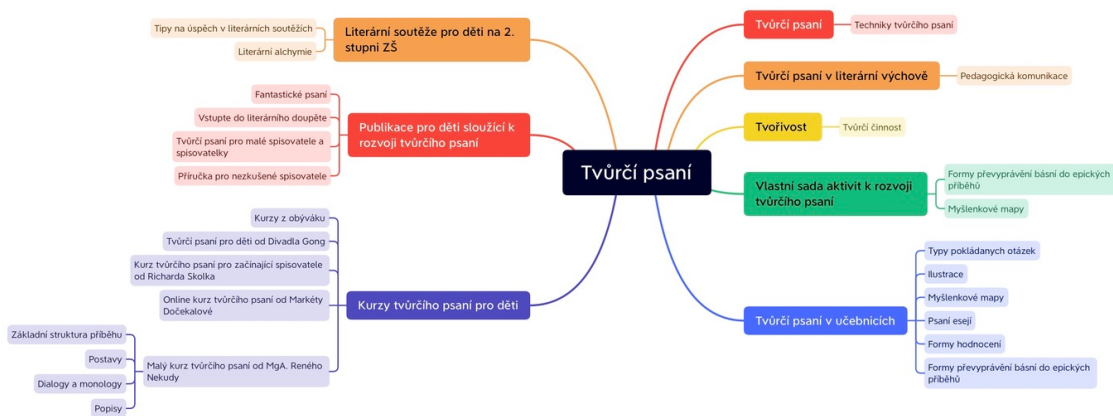
Příloha č. 2 – Graf pozornosti (vlastní tvorba)

Příloha č. 3 – Myšlenková mapa sloužící k plánování a organizaci psaní (vlastní tvorba)

Příloha č. 4 – Myšlenková mapa sloužící k organizaci informací (vlastní tvorba)

Příloha č. 5 – Tipy na úspěch v literárních soutěžích (zdroj: Alberto Legs. Tipy pro přihlášení do literární soutěže. Actualidad literatura[online]. [cit. 22.3.2023]. Dostupné z: bit.ly/3ndz6sU)

1. U literárních soutěží majících limit znaků je důležité tento limit dodržet, neboť vás za tuto chybu mohou diskvalifikovat.
2. Po napsání knihy, pro kterou nemáte originální název, je dobré nějaký vymyslet. Vlastním názvem získáváte body navíc a pravděpodobně se vám nestane, že se váš název shodne s názvem jiného účastníka. Jestliže si názvem nejste jisti, vymyslete jich víc a poté se zeptejte známých, který jim přijde nejlepší.
3. Dejte svou knihu někomu přečíst. Tento betačtenář, betareader, často odhalí chyby nebo nejasnosti, které vy nevidíte, protože nedokážete text objektivně posoudit.
4. Dalším důležitým krokem je korektura. Pravopisné a mluvnické chyby v textu nevypadají dobře a může se stát, že vašemu dílu v hodnocení dost uškodí.
5. Naopak opomenout můžete grafiku. Pro hodnotící literárních soutěží grafika nehraje roli, naopak, pokud to s grafikou přeženete, odkloní pozornost od textu a tím ho může znehodnotit.
6. Před odesláním zkontrolujte, zda vaše kniha obsahuje všechny náležitosti. V pokynech pro určitou literární soutěž můžou být sepsány důležité informace, které by kniha měla obsahovat. Pokud budou některé informace chybět, mohou k tomu hodnotící přistoupit jako k chybě.
7. Termín odevzdání byste si měli naplánovat například o týden dříve. Tento bod nesouvisí s hodnocením knihy, ale s dostatkem času před termínem. Pokud knihu budete odevzdávat na poslední chvíli, může se stát, že vám vypadne internet, webová stránka nebude z důvodu přetížení fungovat apod. Z tohoto důvodu je dobré mít knihu odeslanou s předstihem.

Příloha č. 6 – Piktogramy použité na stránkách literární alchymie (zdroj: Literární soutěže: největší český seznam. Literární alchymie [online]. Copyright © 2023 [cit. 21.03.2023].

Dostupné z: <https://www.literarnialchymie.cz/literarni-souteze/>)

- aktuální ročník je vyhlášený
- aktuální ročník není vyhlášený
- pořádá nakladatelství nebo vychází sborník
- jen fantasy, sci-fi a horor
- jen pro děti a mládež
- volné téma
- lze posílat ve slovenštině